ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
بۇ كىتاب مۇئاللىپ ئەۋلادىمىز ئۈچۈن ۋەقىپ قىلىنغان بولۇپ، ئۇنى ساتماق ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

چاغاتاي تىلچە لۇغەت

مكتبة عبدالجليل تۇران كۇتۇبخانىسى
Abdulcelil Turan Kütüphanesi
www.uyghurweb.net

«ر»

تۈزگۈچى: ئابلىمىت ئەھەت

* *

رابىتە [رابطه] (ئە) ئالاقە، مۇناسىۋەت؛ باغلىنىش؛ تەرتىپ، قائىدە:

ئىشىم بولدى كۆنىدىن قەۋى زابىتە،
تۆتار بولدى چوڭلار ماڭا رابىتە.

ـــ ئا. نىزارى، ن. زىيائى.

بۇ دەۋان ئىنشا ئاللاھكىم، بۇ رابىتە بىرلەكىم مەزكۇر بولۇپ مۇرەتتەب بولغاي ۋە بۇ رابىتە بىرلەكىم، مەستۇر بولۇپ ئىپھيا تاپقاي.

ـــ قەيدىرخان يەركەندى.

رابىئ [رابع] (ئە) تۆتىنچى (دەرىجە سان):

سالىسىنى ھەيا گۈلشەنىغە بوستان بىل،
رابىئىنى ۋەلايەت بەدەنىغە جان بىل.

ـــ نەۋائى.

راتىبە [راتبه] (پ) 1› كۈندىلىك نورما، كۈندىلىك تەمىنات؛ مائاش، ئىش ھەققى؛ نەپەقە؛ 2› مەرتىۋە، ئابروي:

زەيدغە راتىبەكى بولدى دەقىق،
نان ئىككى قۇرس ئىدى سۇۋ بىر ئىبرىق.

ـــ نەۋائى.

راجى [راجى] (ئە) ئۈمىد؛ ئۈمىدلىنىش، تەلەپ قىلغۇچى:

جەمالىڭ شەمئى ياقساڭ بەزمى ئۇششاق ئىچرە، ئەي دىلبەر،
خەياللىڭغە كەلۈرمۇ بىر دېمەك گۈمنام راجىم بار.

ـــ گۈمنام.

راجىپ [راجع] (ئە) ئارتۇق، ئۈستۈن؛ مۇۋاپىق، لايىق:

ۋائىزى ئولكىم ئايتۇرۇ قىلماس،
ئېرۇر ئول ۋائىزلىك مۇڭا راجېھ.
— نەۋائى.

راجېھ ئەتمەك — ئەۋزەل بىلمەك، مۇۋاپىق دەپ قارىماق.

جېۋ [راجع] (ئە) 1) قايتىش؛ قايتقۇچى:
ئەسلىگە راجېئ بولۇر ھەر شەيئ مۇسەللەمدۇر بۇ سۆز
ئەسلى ھەر شەيئىنىڭ قارادۇر كۆيدۇرۇپ كۆر ئاشكار.
— تەجەللى.

2) باغلىق، تېگىشلىك:
ھاۋ، دېسە شاھغە نۇقس راجېئ ئىدى،
يوق، دېمەك خۇد خىلافى ۋاقېئ ئىدى.
— نەۋائى.

راجېئ بولماق — 1) تېگىشلىك بولماق، باغلانماق، باغلىق بولماق؛ 2) قايتماق، يانماق؛

راجېئ قىلماق — قايتۇرماق، نېرى قىلماق؛ يوقاتماق:
فەلەكدىن مېھرى ئەنۋار بولدى تالېئ،
قارائغۇلۇقنى كۆزدىن قىلدى راجېئ.
— لۇتفى.

راز [راز] (پ) 1) سىر، ئەسرار:
جانا، فىراقىڭ خەلق ئارا كۆڭلۈمنى رەسۋا قىلغۇسى،
جاندا ياشۇرغان رازنى ياشىم ھۇۋەيدا قىلغۇسى.
— لۇتفى.

2) يوشۇرۇن، مەخپىي، كۆرۈنمەيدىغان:
كۆڭۈل ئېرۇر بۇلبۇلى بوستانى راز،
قۇدس ھەرىسىدە بولۇپ راز جىلۋەساز.
— نەۋائى.

راز ئايتماق — سىر ئېيتماق، سىرنى ئاشكارا قىلماق:
خۇداغە كۆڭلىدە راز ئايتار ئېردى،
مۇنى ھەم كۆڭلىدە ئاز ئايتار ئېردى.
— ناقىس.

راز ئەھلى — سىرداشلار، سىر ساقلىغۇچىلار؛

راز ئەيلەمەك — ئېيتماق، بايان قىلماق؛ «راز ئايتماق» قا قارالسۇن.
كۆڭۈل مۇددەئاسىنى راز ئەيلەبان،
كى قۇللۇغدا ئەرزۇ نىياز ئەيلەبان.
— ئا. نەزارى.

راز دېمەك — «راز ئايتماق» قا قارالسۇن؛

راز دىل — «راز دىلى» غا قارالسۇن.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

ئەي، ئەسىرى غەيرىدىن راز دىلىڭنى ئاسراغىل،
غەمنى غەمخارىڭغە ئايغىل، ئايماغىل غەممازغە.
— ئەسىرى.

راز دىلى — يۈرەك سۆزى، مەخپىيەتلىك، سىر:
پادىشاھىغە ۋەزىرى بەردى پەندى سودەمەند،
راز دىلى ئايتۇرغە ئۆزدىن ئۆزگە مەھرەم يوقتۇرۇر.
— مەشھۇرى.

رازى پىنھان — يوشۇرۇن سۆز، مەخپىيەتلىك؛ ئۇمىد، ئارزۇ، ئارمان:
ئەي سەبا، بارساڭ ئاڭا دۇئامەندەك ئەيلەپ ئېھتىيات،
رازى پىنھانىمنى ئايتۇر چاغدا ھەريانغە قارا.
— مەھزۇن.

رازى پىنھانى — يوشۇرۇن سىر، «رازى پىنھانى» غا قارالسۇن.

رازى دىل — «راز دىلى» غا قارالسۇن.
تاپمادىم ئىستەپ قەلەندەر، دەھر ئارا باشدىن ئايىغ،
دېگەلى رازى دىلىم بىر ساھىبى ئەسرارنى.
— قەلەندەر.

رازى رەمۇز — سىر، مەخپىيەتلىك؛ يۈرەك سۆزى:
بىرى بىرگە دېدى رازى رەمۇزىن،
بىلىشتى ھەر ئىككى ھەم دەردى سۆزىن.
— خىرقەتى.

رازى نۇھۇفت — سىر، مەخپىيەتلىك؛

رازى نىھان — «رازى پىنھان» غا قارالسۇن.
«ھە» ھەياتىم بارىچە، سەن شاھ، قۇلدۇرمەن ساڭا،
ھەرنە بۇ كۆڭلۈمدىكى رازى نىھانىم سەنمۇ سەن؟
— مۇللا سالىھ.

دۇرى راز — سىر دۇردانىلىرى، سىر ئۇنچىلىرى؛ يۈرەك سۆزلىرى:
دېدى ئەۋۋەل نەدىمى نۇكتە پەرداز،
تۆكۈپ گەنجىنەئى دىلدىن دۇرى راز.
— ناقىس.

مەھرەمى راز — سىرداش؛
ھاممىلى راز — 1) سىر توشۇغۇچى؛ 2) سىر ساقلىغۇچى؛
ئىسمائى راز — سىر ئاڭلاش.

رازەلىق [رازەلىق] تاش يونۇغۇچى:
مەۋلانا سالىھىي ... ئەۋۋەل رازەلىق سەنئەتىغە مەنسۇب ئىدى.
— نەۋائى.

راز پەرداز [رازپرداز] (پ) مەخپىي، سىرلىق.

رازجو [رازجو] (پ) سىر، مەخپىيەتلىك ئىزدىگۈچى:
كەيفىيەت سوردىكى نە ھال ئېيتدى بۇ،
شەيخ ئايتدى: كى ئەي رەفىقى رازجو.
— نەۋائى.

رازدار [رازدار] (پ) 1) سىرداش، مۇڭداش:
شاد ئېيرۇرمەن جانۇ كۆڭلۈم بىرلە بەرسەڭ مۇژدەئى،
رازداردىم، مېھىربانىم، غەمگۇسارىمدىن ماڭا.
— مەھزۇن.
2) خەۋەردار؛ 3) ئىشەنچلىك.

رازۇلۇغ [راضولوغ] رازىلىق، «رازى» غا قاراڭ:
بەرمەگىلى نەھەد تۇرۇر كەلسە قەزاغە رازۇلۇغ،
قانغالى ئارزۇسىغە كۆزمەددىلەر رەۋا چېچەك.
— مولالا سالىھ.

رازى [راضى] (ئە) باش ئەگكەن، قوبۇل قىلغان، ئىتائەت قىلغان:
ئەندەلىبغە خاردىن مەجنۇنغە ئەتفال تاشىدىن،
رازىدۇر يۈز جەۋرى يەتسە خار ئىلە خاراسىغە.
— مولالا سالىھ.

رازى بولماق — كۆنمەك، قانائەت قىلماق، باش ئەگمەك، ئىتائەت قىلماق:
ئەرزى دىلىمنى ئىشتىبان رەھم ئەيلەسە مەن زارغە،
گۈل سۆيگەلى بولسە بەھەم رازى بولۇرمەن خارغە.
— مولالا سالىھ.

رازىق [رازق] (ئە) رىزىق بەرگۈچى، رىزىقلاندۇرغۇچى، تويدۇرغۇچى (تەڭرىنىڭ سۈپىتى):
جەمىئى جەھاننىڭ ئېيرۇر خالىقى،
ھەمە زى نەفەسىنىڭ ئېيرۇر رازىقى.
— ئا. نىزارى، ن. زىيائى.

رازىيانە [رازيانه] (پ) ئارپابەدىيان.

راست [راست] (پ) 1) چىن، ھەقىقەت؛ توغرا؛ ئوڭ:
... فەرەڭ ئەلچىسى ۋەزىرىنىڭ سۆزى راست چىقىپ ۋە ئانى ئىشقا قىلىپ، شاھ ۋەزىرنى زىندانىدىن خەلاس قىلىپ ۋە شاھ قەفەسدەكى ئىككى كىشىنىڭ ھالىنى تەجەسسۇس قىلغانىدا، خاجە نائىلاجلىقىدىن باشىغە كەلگەن سەرگۈزەشتىن بەيان قىلغانى.
— ئا. نىزارى، ن. زىيائى.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

2› ئۇدۇل، تۈپتۈز:
كېلۈر بىر كارۋان ئول يول بىلە راست،
يولۇقۇشتى شەھەنشاھ بىرلە بىخاست.
— لۇتفى.
3› لايىق، مۇناسىپ؛ ئوخشاش، ماس؛ خۇددى:
ئەگەر راست بولساڭ ئاڭا مۇئتەقىد،
كى زىندانغە بارغىل بولۇپ مۇستەئىد.
— ئا. نىزارى، ن. زىيائى.
4› تازا، پاكىزە:
خىزىردىن ئىبلىس ئىبرۇر ئەئما كەبى،
راست زۇمۇررەد بىلە ئەفئا كەبى.
— نەۋائى.
5› مۇزىكا كۈيلىرىدىن بىرى؛
راست ئەيلەمەك — راسلىماق، تەييارلىماق:
بۇ شەھ ئەمر قىلدى تەبەھكارنى،
ئاسىڭ راست ئەيلەپ ئىگىز دارنى.
— ئا. نىزارى، ن. زىيائى.
راست قىلماق — 1› سازلىماق (چالغۇ ئەسۋابلىرىنى):
سەن مەي ئىچىبۇ راست قىلىپ ساز ئىلە ئاھەڭ،
مەن قان يۇتۇبۇ تارتىبان ئەفغان ئىلە ناله.
— نەۋائى.
2› تەييارلىماق، راسلىماق، «راست ئەيلەمەك» كە قارالسۇن:
غەلەت، كەمنى يارانلار سىز قىلىڭ راست،
ئىبرۇر دەرخاست بىزدىن قويماڭىز كاست.
— خىرقەتى.
راست كەلتۈرمەك — توغرىلىماق، توغرا كەلتۈرمەك؛
راست كەلمەك — ماس كەلمەك، توغرا كەلمەك؛ راست چىقماق؛
راستى - رەستى — «توغرا بولساڭ، قۇتۇلسەن» مەنىسىدىكى ئىبارە.

راست بەسەر [راست بصر] (پ + ئە) توغرا كۆڭۈل:
تۈز كۆرگۈچى پاك نەزەر، ھۈنەر كۆرگۈچى راست بەسەر.
— نەۋائى.

راست رەۋ [راست رو] (پ) توغرا يۈرگۈچى، توغرا، ھالال.

راست رەۋلىق [راست روىق] توغرىلىق، ھالاللىق.

راستكار [راست كار] قۇتۇلۇش؛ ئاقلىنىش، پاكلىنىش:
ئاڭا راستى - رەستى كەلگەي بەكار،
قاچان راست بولماي بولۇر راستكار.
— نەۋائى.

راستگار بولماق ــ قۇتۇلماق.

راستگام [راست كام] توغرا يۈرگۈچى، توغرا قەدەم تاشلىغۇچى.

راستگو [راستكو] (پ) توغرا سۆزلۈك، توغرىسىنى، ھەق گەپنى قىلغۇچى:

راستگو كىرسە بولماغاي ئاڭا جۇش،
سۈيى بەرگەي ھەۋاسى چەشمەئى نۇش.

ــ نەۋائى.

راستگوي [راستكوى] (پ) «راستگو» غا قارا‌ڭ:

تاپىلماي ئالەم ئىچرە بىر مۇۋافىق يار، مەگەر تاپتىم،
ئۆزى سافۇ سۆزى ساف راستگويلىغدە ئەيان كاغەز.

ــ خۇشھال غەربى.

راست مانەند [راست مانند] (پ) راستقا ئوخشاش.

راسۇ [راسو] (پ) سۆسەرلەر ئائىلىسىدىن بولغان يىرتقۇچ كىچىك ھايۋان.

راسخ [راسخ] (ئە) [كۆپلۈكى: راسخىن] 1› مۇستەھكەم، تەۋرەنمەس، بەرقارار، دائىمى، مەھكەم تۇرىدىغان؛ 2› بىلىدىغان، ياخشى بىلگۈچى؛

راسخ بولماق ــ بەرقارار بولماق، مۇستەھكەم بولماق؛

راسخ تۇتماق ــ مۇستەھكەم قىلماق، بەرقارار تۇتماق.

راغ [راغ] (پ) 1› ئوتلاق، ياپلاق؛ دالا:

نە مەشرىق، نە مەغرىب، نە شەھرۇ نە راغ،
كى بىر سائەت ئولماي بۇ ئىشتىن فەراغ.

ــ ئا. نىزارى، ن. زىيائى.

قىلىپ راغنى باغ ــ ئىلە بوستان،
كى جارى قىلىپ ئاندا ئابى رەۋان.

ــ ئا. نىزارى.

2› باغ، باغچە؛ باغ ــ بوستان:

يەتتى سۇلتانغە بۇ سۆز باشىدىن ئاياغ،
تىيرە بولدى كۆزلەرىگە باغۇ راغ.

ــ زەلىلى.

راغب [راغب] (ئە) خالىغۇچى، تەلەپ قىلغۇچى؛ مايىل؛ خاھىش:

ئەگەر راغب ئىسەم دىل باغىغە ۋەسلى قەدەم قىلماق،
بەكىت كۆڭلۈڭگە ئىتلار مېھرىنى راغب قۇياشمىدۇر.

ــ گۇمنام.

راغب بولماق ــ خالىماق، مايىل بولماق:

بۇلبۇل سەبادىن گۈلنىڭ ۋەسفىنى ئاڭلاپ، كۆڭلى گۈلغە تالىب بولۇپ، بارۇرغە راغب بولۇپ، سەبادىن بىرنەچچە سۆئال سوراغانى.

ــ خىرقەتى.

راغب ئولماق ــ تەلەپ قىلماق، «راغب بولماق» قا قارا‌ڭ.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

رافەت I [رأفت] (ئە) ئەسلى «رەئفەت» بولۇپ، ۋەزن ئېتىبارى بىلەن «رافەت» بويىچە ھەم تىرانسكرىپسىيە قىلىنىدۇ؛ «رەئفەت» كە قارالسۇن:

بولدى سەركەشلىكىدىن ئانىڭ ئافەتى،
ئەجزۇ تۇفراغلىق بۇ بىرىنىڭ رافەتى.

— نەۋائى.

رافەت II [رافت] (پ) يېقىنلىق؛ «رەئفەت» كە قارالسۇن.

رافېئ [رأفح] (ئە) يۇقىرى كۆتۈرگۈچى، يۇكسەلدۈرگۈچى.

راقىم [راقم] (ئە) خەت يازغۇچى، كاتىپ:

... دېۋان تەكمىلىغە مايىل بولغاي ۋە يەنە داغى لەتافەت
شىئار نازىملار زەرىفى ۋە زەرافەت دىسار راقىملار لەتايىفى
ھەريان ئىستىمائ تۇشەركىم، كۆپرەك مەتبۇئ ۋە مەقبۇل ۋە مەئنى
دەرياسىدا مۇنچە غەۋۋاس ئاراسىدا بەيابانغا خۇي قىلغان دېۋانە
لىسانىدىن داغى بىگانە بولدى.

— قېيدىرخان يەركەندى.

راقىي [راقى] (ئە) دۇئاخان؛ سېھىرگەر، سېھىر قىلغۇچى:

يانە راقىيۇ ساھىرى ھۇنەرى،
دەفئ ئېتەردۇك زىيانى دېۋۇ پەرى.

— نەۋائى.

راك [راك] ئۇيغۇر مۇقاملىرىدىن بىرى:

ھەجرىدە مەن ئوقۇپ غەزەل راك ئىلە مۇختەلىف نەئىن،
بەلكى نەۋادا قىچقىرىپ خەلق ئارا بىنەۋا بولاي.

— موللا سالىھ.

راك، ئوشاق ۋە ئوشاقنىڭ مەرغۇلەلارىنى ئىجاد ۋە كەشف قىلىپ ئالەمگە يايغان، شاگىردلارىغە تەئلىم قىلغان ئېردى.

— مۆجمىزى.

راكىب [راكب] (ئە) ئاتلىق، ئات (ئات، تۆگە، ئېشەك قاتارلىق ئۇلاغلارنى) مىنىپ يۈرگۈچى:

مىنسە ئەبرەش ئول قۇياش، كۆيمەي نېتەيكىم، بابىرا،
مېنى كۆيدۈرمەككە يەلدۇر مەركەب، ئوتدۇر راكىبى.

— بابىر.

راكىب بولماق — «راكىب ئولماق» قا قارالسۇن:

چۇ شەھ باد پەيماغە راكىب بولۇپ،
تەقى ماھ بارماقغە راغىب بولۇپ.

— ئا. نىزارى.

راكىب ئولماق — بىرەر ئۇلاغقا مىنمەك؛ ئاتلانماق.

راكېئ [راكع] (ئە) رۇكۇ قىلغۇچى، بېشىنى ئەگكۈچى، ئىككى پۇكۈلگۈچى:

ئەي نەۋائى، ئىستەسەك بەرگۈ نەۋا بۇ باغ ئارا،
گۈلدەك ئول راكىبۇ، كىبچە بۇلبۇل كەبى بىدار سۇبھ.
— نەۋائى.

راكىبۇ ئولماق — ئېگىلمەك، پۇكۈلمەك.

رام [رام] (پ) پەرمانبەردار، بويسۇنۇش، ئىتائەت قىلىش:
كۆڭۈل ئىشقىك بىلە بولدى بەسى رام،
نى يەرگە يەتكۈسى ئاخىر سەرەنجام.
— سەيىد ئەھمەد.

رام ئەيلەمەك — 1) جەلىپ قىلماق، ئۆزىگە تارتماق:
دانەنى ئادەمگە سەن دام ئەيلەدىك،
نەفسنى ئول دانەغە رام ئەيلەدىك.
— خەراباتى.

2) ئىتائەت قىلماق، ئىتائەتكار بولماق؛

رام بولماق — مايىل بولماق، بويسۇنماق:
تەسەللىي خاتىر دېدىم ياخشى سۆز،
بولۇپ ئەندەكى رام بۇ قىز ئاچتى كۆز.
— ئا. نىزارى، ن. زىيائى.

رام قىلماق — «رام ئەيلەمەك» كە قارالىك؛

رام ئولماق — «رام بولماق» قا قارالىك:
نېتكۈك، ئەي جان، گەرچە ئىستەر بۇتى ئارامىك سېنىك،
رام ئولغان كۆپدىن ئوق ئارامى جانىم بولسە بەس.
— ئەرشى.

رامش [رامش] (پ) 1) پاراغەت؛ رەھمەت قىلىش؛ 2) ناخشا، مۇزىكا:
كى ئول ئۇن بىلە ئەيلەگىل رامشى،
كى يەتكەي ماڭا بىردەم ئارامشى.
— نەۋائى.

رامش ئەيلەمەك — كۆيلىمەك، مۇزىكا چالماق.

رامشگەر [رامشكر] (پ) ناخشىچى؛ مۇزىكانت:
زۇھرە داغى فەخر ئېتىپ بولمىش ئىدى رامشگەرى،
خىزمەتىدە خەم قىلىپ قەددىنى چەرخى چەنبەرى،
..... — ئەرشى.

رامشي [رامشى] (پ) كۆيلىگۈچى، (مۇزىكا) چالغۇچى.

رامە [رامح] (ئە) 1) (ھەربىكەتتىكى) ئاتلىق ئەسكەر؛ 2) نەيزە تۇتقان، نەيزىلىك؛ 3) يۇلتۇز نامى؛
سىماقى رامە — ئەسەد بۇرجى (ئون ئىككى بۇرجنىك بىرى) دىكى بىر يۇلتۇزنىك نامى؛ «بۇرج» قا قارالىك:
ئوتاغەلەردىن نەسرى تايىرغە زەم، نەيزەلەردىن سىماقى رامە يۇزى دەرھەم.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

— نەۋائى.

ران [ران] (پ) سۆزلەرگە قوشۇلۇپ «يۈرگۈزگۈچى، ماڭغۇزغۇچى، كەتكۈز — گۈچى» قاتارلىق مەنىلەرنى ئىپادىلەيدۇ:

زەئفران — كۆچسىزلىكنى، ماغدۇرسىزلىقنى كەتكۈزگۈچى؛ كۈچكە، ماغدۇرغا كىرگۈزگۈچى.

راھ I [راح] (ئە) 1) شادلىق؛ 2) مەجھۇل م: مەي، شاراب:

ئىچۈرگەچ غۇسسە راھىن مېھر ئاياغى،
شەفەق يۈزىگە چىقمىش كۆڭلى قانى.

— ئەرشى.

راھى رەيھانى — كۆكۈش ۋە خۇش بۇي مەي؛

راھى گۈلفام — گۈل رەڭ، ئەتىرگۈل رەڭلىك مەي، قىزىل رەڭلىك شاراب:

تۈمەن جىلۋە بىرلە ئالىپ جامنى،
كى پۈر ئەيلەبان راھى گۈلفامنى.

— ئا. نىزارى.

راھى نەھرۇن - نىجات — نىجاتلىق دەريانىڭ شارابى، ئاسايىشلىق مەيى.

كى بولسۇن ماڭا راھى نەھرۇن — نىجات،
تاپاي زەۋقىدىن جاۋىدانى ھەيات.

— ئا. نىزارى.

راھى ۋەسل — ۋىسال شارابى، ئۈچرىشىش مەيى:

ئايا ساقىيا، تۇت ماڭا راھى ۋەسل،
بولاي زەۋقى — شەۋقىدە مىسباھى ۋەسل.

— ئا. نىزارى.

راھ II [راه] (پ) يول؛ مەسلەك؛ ئېتىقاد:

يەئنى تەرىقەت يولى تۇرفە راھى مۇستەقىم،
ئاندا قەدەم راست قويكىم خەتەر بولماسا.

— زەلىلى.

راھى ئەدەم — يوقلۇق يولى:

ئەي گۆرىستان ئەھلى بىر — بىر تۇتۇگمز راھى ئەدەم،
كىم مەلۇل ئولماڭ بۇ كۈن تاڭلا قىيامەت ئەنقەرىب.

— زەلىلى.

راھى راست — توغرا يول:

يا رەبا، ھەركىم مۇنافىق بولماغاي،
راھى راست بەرگىلكى، فاسىق بولماغاي.

— خەراباتى.

ئەزمى راھ ـ يولغا چىقىش:
زەمىن تۇفراغى ھەم بەغايەت سىياھ،
ئانىڭدىن تۈشۈپ ئەيلەدىم ئەزم راھ.
ـــ ئا. نىزارى، ن. زىيائى.

تۇشە راھى ـ سەپەر ئوزۇقى، يول ئوزۇق ـ تۈلۈكلىرى:
ياشلىقىمدا گەۋھەرى تائەتنى بەرباد ئەيلەدىم،
تۇشە راھى ئاخىرەت بىلكۇل ئەدا بولدى، دەرىغ.
ـــ شەۋقى.

تۇشەئى راھ ـ «تۇشە راھى» غا قاراڭ:
كېتەر يولۇڭغە نە لازىم كۆزۈڭنى ئاچ غافىل،
نەدۇركى تۇشەئى راھىڭ ئاخىرنى قىلغىل ياد.
ـــ شەۋقى.

خاكى راھ ـ يولنىڭ توپا ـ تۇپرىقى؛ يولنىڭ چاڭ توزىنى:
خارلىق ھەددىن ئاشۇرماڭ، چۈنكى ئىززەت يولدادۇر،
ئاتىڭىز نەئلىندە بىزنى خاكى راھ ئەيلەپ ئۆتۈڭ.
ـــ لۇتفى.

شاھ راھ ـ پادىشاھلىق يول، خان يولى؛ كاتتا يول:
شاھ راھ شەرئىنى تا ئۆلگۈچە تەرك ئەتمەگىل،
قەۋلى پەيغەمبەر دۇرۇر ئۇممەتكە دەستۇرۇل ـ ئەمەل.
ـــ زەلىلى.

راھەت [راحت] (ئە) تىنچلىق، ھۇزۇر، لەززەت، دەم ئېلىش:
يا كۆڭۈلنىڭ راھەتى يوق يا بەدەننىڭ قۇۋۋەتى،
ئول گۇلى ئەسفەر كەبى چېھرەم قالىپدۇر سارغەرىپ.
ـــ موللا سالېھ.

راھەت سىرىشت ـ راھەت ئارىلاش:
رەۋزەئى فىردەۋس ئېرۇر ھەرقانچە كىم راھەت سىرىشت،
يوقتۇرۇر مەشھۇرىدە جۇز ئارزۇيى ۋەسلى بار.
ـــ مەشھۇرى.

راھەتۇ ئىشرەت ـ راھەت ۋە ھۇزۇر ـ ھالاۋەت:
مىڭ دېدىم ئەرزىمنى، بىرى بولمادى باۋەر ساڭا،
كۆرمەدى ھەرگىز جەھاندە راھەتۇ ئىشرەت يۈزىن.
ـــ قەلەندەر.

راھەتى دەۋران ـ دەۋرنىڭ راھەت، پاراغىتى:
تا كۆڭۈل بەردىم ساڭا، ئەي مەھۋەشى ھۇرى زەمان،
راھەتى دەۋران يۈزىنى بىر زەمانى كۆرمەدىم.
ـــ قەلەندەر.

راھەتەين [راحتين] (ئە) ئىككى راھەت؛

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ئەل - يەئسۇ ئىھدەر - راھەتەين - ئۇمىدسىزلىك ئىككى راھەتنىڭ بىرى:
ساقىيا، كۆپ ۋەئدە قىلدىڭ، راھ ئىلە راھەت يېتۈر،
يوقسە قىل مەئيۇسكىم، ئەل - يەئسۇ ئىھدەر - راھەتەين.
— نەۋائى.

راھبەر [راھبر] (پ) باشقۇرغۇچى؛ يول كۆرسەتكۈچى، يولباشچى، يېتەكچى:
دېدىم: يەتسە ناگاھ بۇلاردىن زەرەر،
مەنى ناتەۋانغە بولۇڭ راھبەر.
— ئا. نىزارى، ن. زىيائى.

راھرەۋ [راەرو] (پ) يولۇچى، ساياھەتچى:
كۇفرۇ ئىمان راھرەۋغە كىش ئەمەس،
ئەسل يولدا بەند راھى بىش ئەمەس.
— نەۋائى.

راھزەن [راھزن] (پ) ئوغرى؛ يول توسار، قاراقچى:
مەستانە نەۋا بىرلە قوياي كەئبە سارى يۈز،
كىم يولدە مېنى مۇغبەچەئى راھزەن ئىستەر.
— تەجەللى.
كى بىر ئوق بىلە ئەلنى قىلدى خەلاس،
ھەمە راھزەنلەردىن ئالدى قىساس.
— ئا. نىزارى.

راھشۇناس [راەشناس] (پ) يول تونۇغۇچى، يول بىلگۈچى.
بولدۇڭ چۇ بەلادە راھشۇناسىم،
باردۇر ساڭا مۇنچە ئىلتىماسىم.
— نەۋائى.

راھنەما [راەنما] (پ) «رەھنەما» غا قاراڭ.

راھنەمۇن [راەنمون] (پ) «رەھنەما» غا قاراڭ.

راھنەۋەرد [راەنورد] (پ) «رەھنەۋەرد» كە قاراڭ.

راھۋار [راھوار] 1 > يولۇچى، يول يۈرگۈچى:
ئايدى يەتىم: ئەي، ئەرەبى راھۋار،
ئۆزگە شۇتۇرنىڭكى ئاياغلەرى بار.
— زەلىلى.
2 > يول يۈرمەك، ئاتلانماق، ماڭماق:
كى ئاندىن بولۇپمىز يەنە راھۋار،
قىلىپ ئىختىيارۇ ۋىدائۇ دىيار.
— ئا. نىزارى.

راھىب [راھب] (ئە) [كۆپلۈكى: رۇھبان] خرىستىئان دىنىدىكى تەقۋادارلار،

زاهىد، موناخ؛ تەركى دۇنيا قىلغانلار:
ياراماس قۇلغە ئالۇر ساھىبى،
كېتەر ئۆز يېرىگە ئەمەس راھىبى.
— ئا. نىزارى، ن. زىيائى.

راھىبى جاۋىد ئەتمەك — يولباشچىلىق قىلماق:
كۆڭلۈڭنى زەمان بەھرەسىدىن نەۋمىد ئەت،
نەفسىڭگە بۇ ئىشنى راھىبى جاۋىد ئەت.
— نەۋائى.

راھىلە [راحلە] (ئە) ئات — ئۇلاغ، يۈك ھايۋانلىرى:
كىم قىلسە سەفەر يۈك بىلە، خەۋفۇ خەتەرى بار،
نې مال، ئۇزۇقۇ راھىلە، بىخەۋفۇ خەتەرمەن.
— گۈمنام.

راھىم [راحم] (ئە) باشپاناھىم، مېھرىبانىم، شەپقەتچىم (تەڭرىنىڭ سۈپىتى):
قەلەندەرغە بېرىپسەن ئىلمۇ فەزلى دەۋلەت، ئەي راھىم،
ئەتا قىلغىل يەنە ئاخىر دەمىدە نۇرى ئىمان ھەم.
— قەلەندەر.

راۋەند [راوند] (پ) بىر تۈرلۈك دورا ئۆسۈملۈكى:
بىلە دورى، راۋەند، نىلپەر، كۈن دورى،
سۆرۈنجان، خۇللەنجان، كىبابە، سەلىخ.
— مۇللا بىلال.

راۋى [راوى] (ئە) رىۋايەت قىلغۇچى، قىسسە ئېيتقۇچى. نەقىل كەلتۈرگۈچى؛ خەۋەر، مەلۇمات بەرگۈچى:
قۇلاق تۇتقىل رىۋايەت قىلسا راۋى،
ئىشتىكىل بۇ غەزەلنى دەر ھەۋائى.
— سەيىد ئەھمەد.

راۋىيى نۇكتەدان — ھېكمەت سۆزلىگۈچى، رىۋايەتچى:
رىۋايەت قىلۇر راۋىيى نۇكتەدان،
كى ئۆتكەن زەماندىن نەچە داستان.
— ئا. نىزارى.

راۋىيان [راويان] (ئە) [بىرلىكى: «راۋىي»] 1) «راۋىي» غا قارالسۇن؛ 2) رىۋايەت، قىسسە:
كەل، ئەي ژەنئىگوي، ئەيلەگىل راۋىيان،
قىلىپ ئاقسۇدىن ئەمدى بىر داستان.
— مۇللا شاكىر.

رائىز [رائض] (ئە) تەربىيىلىگۈچى، ئۆگەتكۈچى؛ مەشق قىلدۇرغۇچى؛ «رايىز» غا قارالسۇن:
كۆڭۈلكىم، ئەسرۇ تەۋسەن ئېيردى زۇھد ئايىنىدە، كۆڭۈل،

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

كى ئىشقىنىڭ رائىزىدىن نې زەبۇنلەردەك يۇڭاشىپدۇر.
— نەۋائى.

رائىي [راعى] (ئە) باشچى، سەركەردە، ھۆكۈمران:
رائىي ئول دېھقانكى نان بەرگەي رىيا،
بولغاي ئول مەھشەر كۈندە روسىيا.
— خەراباتى.

رائىيە [رائيه] (ئە) ئاخىرى «ر» ھەرپلىك سۆز:
رائىيە قەسىدەسى — قاپىيىسى ياكى رادىپى «ر» بىلەن تۈگىگەن قەسىدە؛
قەسىدەئى رائىيە — «رائىيە قەسىدەسى» گە قاراڭ.

راي I [راى] (ئە) 1) پىكىر، ئوي، قاراش؛ ئەقىل، پەم، پاراسەت:
ئانىڭ رايى بىرلە تۈزەلدى جەھان،
كى ئاباد بولدى بۇزۇلغان مەكان.
— ئا. نىزارى.

2) ئىرادە، خاھىش؛ ئىختىيار:
كېرەك ئۆلتۈر، كېرەك ئەرسە قۇلۇڭغا ن،
مۇبارەك بۇيرۇغۇڭدۇر قۇتلۇ رايىم.
— سەيفى سەرايى.

3) قارام، تەۋە:
فەلەك شەمئى رايى مۇنىرى ئانىڭ،
مەلائىك چىراغى زەمىرى ئانىڭ.
— نەۋائى.

4) يول:
سەھەر ۋەقتى بىر راي تاپتى سەۋاب،
ئالىپ غەيب دوشىزەسىدىن نىقاب.
— نەۋائى.

رايى ئالەم ئاراي — ئالەمنى بېزىگۈچى (بېزەتكۈچى) پىكىر؛
رايى ئەلمل — خاتادىن خالى بولمىغان چۈشەنچە، قاراش؛
رايى ئەئزەم — ئۇلۇغ پىكىر؛ كاتتا ئىختىيار، چوڭ ھوقۇق:
خاجەنى رايى ئەئزەم پادىشاھ دارغا ئاسقالى بۇيرۇغان
ھالەتتە پادىشاھغە كېسەل ئارىز بولۇپ، مەھبۇسلارنى قويا
بەرگىلى بۇيرۇغانى.
— ئا. نىزارى، ن. زىيائى.

رايى پاك — توغرا پىكىر؛
رايى خىرەد — ئەقىل، ئىدراك ئىلاجى:
دىماغ ئىچرە خەبت ئولدى بەھەددۇ ئەد،
فۇتۇر ئولدى ئايىنى رايى خىرەد.
— نەۋائى.

رايى دىلىمەزىر ــ كۆڭۈلگە ياقمىدىغان سۆز، پىكىر؛
رايى رەڧىۋ ــ يۇكسەك، ئۇلۇغۋار پىكىر؛
رايى سايىب ــ توغرا پىكىر، توغرا، ھەققانىي پىكىر؛
رايى سەۋاب ــ توغرا ئوي، توغرا قاراش، پىكىر.
رايىغە كىرمەك ــ بىراۋنىڭ پىكرىگە قوشۇلماق، سۆزىگە كىرمەك؛
رايى گەردۇن ــ قىسمەت، تەقدىر:
رادي گەردۇنغە دەست تاپقۇسىدۇر،
كۆكنى ئالىدە پەست تاپقۇسىدۇر.
ــ نەۋائى.
راي مەزبۇت ــ خاتىرىسى ياخشى؛ ئەستە مەھكەم ساقلىنىدىغان ئوي- پىكىر:
يىگىچكە فىكر بىرلە رايى مەزبۇت،
خوتۇنى ھۇسن بىرلە خەتتى مەنقۇت.
ــ ناقىس.
خۇد راي ــ بىر سۆزلۈك، ئۆز پىكرىنى راست قىلىدىغان؛ ئۆز بېشىمچى؛
ھۇمايۇن راي ــ قۇتلۇق پىكىر، ياخشى ئوي.

راي II [راى] ھىندى پادىشاھلىرىنىڭ ئۇنۋانى.

رايەت [رايت] (ئە) [كۆپلۈكى: رايات] بايراق:
رايەتى گەردۇنساي ــ ئاسمانغا، كۆككە تۇتاشقان بايراق.

رايزەن [راى زن] (ئە + پ) 1› پىكىر قىلغۇچى؛ بىلدۈرگۈچى؛ سۆزىنى ئۆتكۈزگۈچى؛ سۆزى ئۆتكۈر:
تۈزۈپ ھېكمەت ئەھلى بىلە ئەنجۇمەن،
بولۇر ئىبردى بۇ ئەمرده رايزەن.
ــ نەۋائى.
2› دانا، ئەقىللىق؛ مەسلىھەتگوي.
رايزەن بولماق ــ پىكىرلەشمەك، مەسلىھەتلەشمەك، پىكىر ئالماشتۇرماق.

رايگان [رايكان] (پ) پۇلسىز؛ تېپىشۋالغان، بىكارغا كەلگەن نەرسە:
بېرۇرسەن ئاندا قۇشنى رايگانە،
تاپالماي بەرمەشكگە ھېچ بەھانە.
ــ ناقىس.

رايىج [رايج] (ئە) ئىستېمالدىكى، قوللىنىلىۋاتقان؛ ئۆتىدىغان (پۇل، ئاقچا):
ئۆز سۇلۇكىغە نەتايىج ئىستەدى،
قىلماق ئۆز نەقدىنى رايىج ئىستەدى.
ــ نەۋائى.

رايىجە [رايجه] (ئە) «رايىج» غا قاراڭ.

رايىز [رايض] (ئە) ئات چاپتۇرغۇچى، ئات ئۆگەتكۈچى، چەۋەندىاز؛ «زائىز» غا قاراڭ.

رايىھە [رايحه] (ئە) ھىد، ئىس، بۇي.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

رەئايا [رعايا] (ئە) [بىرلىكى: رەئىييەت] «رەئىييەت» كە قارالسۇن.

تۇرغۇزۇبان شەھر ئىچىدە تۆرت ئاي،
خىزمەت ئېيتىپ بەگۇ رەئاياۋۇ باي.
— زەللىلى.

رەب [رب] «رەببۇل» گە قارالسۇن.

تەلەبدىن قالما شەۋقى ئىزدە رەبدىن،
دەرى رەھمەت ئاچىلغاي ئىرتىھال شەيخ.
— شەۋقى.

قەزاراكى بىر كۈن ئىدى نىمشەب،
قىلىپ بەندىلىك مەن بەدەرگاھى رەب.
— ئا. نىزارى، ن. زىيائى.

رەبا [ربا] (پ) قوشما سۆز تەركىبىدە «تارتقۇچى، ئالغۇچى، كۆتۈرگۈچى» مەنىلىرىدە كېلىدۇ:

دېدى پىر: بۇ بەچچە ماڭا ئەقرەبا،
كۆرۈپ خۇب بۇت ئەتمىش دىلنى رەبا.
— ئا. نىزارى، ن. زىيائى.

پەردە رەبا ئولماق — پەردىنى كۆتۈرمەك.

رەباب [رباب] (پ) راۋاب (چالغۇ ئەسۋابى):

قىلمادى جەمشىدۇ ئىسكەندەرگە بۇ دۇنيا ۋەفا،
چالغىل، ئەي مۇترىب، رەبابۇ قانۇنۇ سەتارىنى.
— قەلەندەر.

رەبات [رباط] (ئە) [كۆپلۈكى: رەباتات] مۇساپىرخانا، كارۋان سارىسى، يولۇچىلار قونالغۇ قىلىدىغان ئۆتەڭ:

تازە تاپىپ تەندە دىلۇجان، ھەيات،
يول يۈرۈدۈڭ تا تەرەفى قۇم رەبات.
— زەللىلى.

رەباتى ئالىي — ئالىي قونالغۇ جاي، ئالىي كارۋان ساراي؛
ئەسكى رەبات — كۆچمە م: دۇنيا.

رەباي [رباعى] (پ) «رەبا» غا قارالسۇن:

ھۇشرە باي — ھۇشسىزلاندۇرغۇچى.

رەبايەندە [رباينده] (پ) ئۆزىگە تارتىدىغان، جەزىبىدارلىك:

ئىككىنچى قىسىم ئولدۇركى، جەمئى ھالاتى ۋەناخۇش
خەيالاتى ئۆزىگە پىسەنىدىدە ۋە رەبايەندە، مۇستەھسەن ۋە
خۇشايەندە كۆرۈنگەي.
— نەۋائى.

رەب [رب] (ئە) تەڭرى، خۇدا، پەرۋەردىگار، ئاللا:
ئەجەب ئېرمەس كەرەمىدىن ئەتائى شەۋقىغە،
خۇدايى رەببىيۇ ھەسبى قازىيۇل ـ ھاجات.
ـــ شەۋقى.

رەببى رەھىم ـ ناھايىتى شەپقەتلىك تەڭرى، پەرۋەردىگار:
ئاسراغاي بارچە ياماناتلىقدىن سېنى رەببى رەھىم،
تەر چېكىپ ئوتدەك يانىپسەن مەي ئىچىپ ھەستانە سەن.
ـــ قەلەندەر.

رەببى غەفۇر ـ (گۇناھلارنى) كەچۈرگۈچى، ئەپۇ قىلغۇچى ئاللا.

رەببانىي [ربانى] خۇداغا مەنسۇپ:
ئۇلۇمى فەيزى رەببانىي ئەتا قىلمىش خۇدا سانىسىز،
ۋۇجۇدۇڭ ئېردىلەركىم ئىلمى ھېكمەت بابىدىن يەنبۇئ.
ـــ شەۋقى.

رەببەنا [ربنا] (ئە) ئەي، بىزنىڭ پەرۋەردىگارىمىز؛ تەڭرى:
نەچچە كۈن ياتتىم پۇتۇم ئاغرىق بولۇپ، يالغۇز خەفا،
رەببەنا، دۇشمەنگە كۈلكۇ قىلماغىل، دوستغە تەفا.
ـــ موللا سالىھ.
تىلەرمەن كېچە ـ كۈندۈز زار بىرلە،
تىلىمغە جارى ئەيلەپ «رەببەنا» نى.
ـــ خىرقەتى.

رەببۇل ـ جەلىل [رب الجليل] (ئە) ئۇلۇغ تەڭرى:
«زەلەمنا» دېيان يىغلادى نەچچە يىل،
كەرەم ئەيلەدى باز رەببۇل ـ جەلىل.
ـــ غەربىي.

رەببۇن [ربون] تەڭرى، ئاللاھ:
زىيارەتكە سەبەبدۇر نېئمەتى كۇبراغە شۇكر ئەتمەك،
بەسەندەست «ئۇممەتۇن مۇزنىبەتۇن رەببۇن» فۇر مەزكۇر.
ـــ شەۋقى.

رەببەكە [ربك] (ئە) ئىگەڭ، پەرۋەردىگارىڭ، تەڭرىڭ:
بۇيى گۇلىنڭ ئانھەزرەتى رەببەكە ئەلادۇر،
بۇ گۇلنى قىلاي تۇھفە ئۇ زىيبا سەنەمىگە.
ـــ موللا سالىھ.

رەببىل ـ فەلەق [رب الفلق] (ئە) سۇبھىنىڭ پەرۋەردىگارى، تاڭ سەھەرنىڭ ياراتقۇچىسى:
يۇز گىرىھ دەۋراندىن ئولخاچ ئەيلەمىش كوڭلۇم قەلەق،
شايەد ئەتكەي دەفئ بۇ مۇشكىللەرىم رەببىل ـ فەلەق.
ـــ ئەرشى.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

رەببىل - ئىززەت [رب العزه] (ئە) قۇدرەت ئىگىسى؛ شەرەپ ئىگىسى:
باشىدىن ئەۋرۇلۇپ قىلسام ئىكەنمەن جانىمە قۇربان،
كېلىپىدۇر رەببىل - ئىززەتىدىنكى «كۇللۇمەن ئەلەيھافان».
— مۇللا سالىھ.

رەببىئۇل - ئەئلا [رب الاعلى] (ئە) ھەممىدىن يۇقىرى خۇدا، مەرتىۋىلىك ئالىلا، خۇدا:
تەلبە مەشرەب يىغلايۇر يا رەببەنا،
«رەببىئۇل - ئەئلا» دېسەم بولغايمۇكەن.
— مەشرەب.

رەبت [ربط] (ئە) 1› باغلىنىش، تۇتىشىش؛ 2› ئالاقە، ئالاقىدارلىق:
تۇز كۆرگۈچى پاك نەزەر، ھۇنەر كۆرگۈچى راست
بەسەر، ئولكىم، دىماغىدا خەبت — سۆزىدە يوق رەبت.
— نەۋائى.

3› قائىدە، ئىنتىزام:
مۇلك ئىشى زەبتۇ رەبتسىز بولدى،
سەلتەنەت ئەمرى زەبتسىز بولدى.
— نەۋائى.

رەبت ئەيلەمەك — باغلانماق؛ ئالاقە قىلماق؛
رەبت بەرمەك — ئالاقىلاشتۇرماق، ئۇچراشتۇرماق.

رەبۇد [ربود] (پ) ئىپلىنغان، تارتىلغان:
مۇسلىھ تىلەغمل رەبۇد دۇشمەنلىغىھ،
لىبك ئەتمە تەلەب ھەسۇد دۇشمەنلىغىھ.
— نەۋائى.

رەبۇدە [ربوده] (پ) «رەبۇد» قا قارالسۇن.
رەبۇدە ئەيلەمەك — تارتماق، ئۆزىگە قاراتماق.

رەبئ [ربع] زېمىن، جاي:
رەبئۇ ئەتلال — ئاۋات، پاراۋان تۇرار جاي.

رەبىئ [ربيع] (ئە) باھار، كۆكلەم:
فەسلى رەبىئ — باھار مەۋسۇمى:
گويىيا يەر ئۆزرە گۇللار كۆرسەتۇر فەسلى رەبىئ،
سەفھەدە ئەرشى ئاچىلدۇرمىش گۇلى ئەشئارەلەر.
— ئەرشى.

رەبىئۇل - ئاخىر [ربيع الاخر] (ئە) تۆتىنچى ئاي (ھىجرىيە يىل ھېسابىدا).

رەبىئۇل - ئەۋۋەل [ربيع الاول] (ئە) ئۈچىنچى ئاي (ھىجرىيە يىل ھېسابىدا).
مۇھەررەم يەۋمى ئاشۇرا بىلەن ساھىبقىران كەلمىش،
سەفەر غەمدىن رەبىئۇل - ئەۋۋەل ئاخىر شادمان كەلمىش.
— شەۋقى.

رەتب [رطب] (ئە) يېڭى؛ ھۆل، نەم؛ يۇمشاق، مۇلايىم؛ ئېگىلىشچان.

رەتل [رطل] (ئە) 1› رەتل (ئېغىرلىك بىرلىكى بولۇپ 449.3 گرامغا تەڭ)؛ 2› قەدەھ، پىيالە:

چۇ بىر رەتل نوش ئەيلەبان مەست ئولۇپ،
كى ساقىي ئاياغىدا ـ ئوق پەست ئولۇپ.

— نەۋائى.

رەتلى گەران ـ 1› قىممەت باھا بىر قاداق (نەرسە)؛ 2› ۋەزنى تەخمىنەن بىر قەدەھ كېلىدىغان مەي، بىر پىيالە مەي.

رەجا [رجا] (ئە) ئۈمىد، تىلەك:

رەجا ئەتمەك ـ ئۈمىد قىلماق، تىلىمەك؛

رەجايى جاۋىدان ـ دائىمىي تىلەك، دائىمىي ئۈمىد.

رەجە [رجە] ئۆلچەم، مۆلچەر، پىلان، بەلگىلىك تەرتىپ، قائىدە، رېجە:

تا رەجە چەكمەس يېرىگە باغبان،
باغ ھەمانۇ زېبىدە جاڭگال ھەمان.

— نەۋائى.

رەجە تارى ـ رېجە يېپى، تەرتىپ تانىسى.

رەجەب [رجب] (ئە) يەتتىنچى ئاي (ھىجرىيە يىل ھېسابىدا).

رەجەب تەئزىم مەئنى بىرلە شەھرۇللاھ ئەسەمدۇرلەر،
كىشى جەڭگۇ جەدەلنى ئىشتىمەگەندىن ئەلئەمان كەلمىش.

— شەۋقى.

مۇنى بىلگىل بۇ مەئنى بىرلەن شەئبان شۇئىبىدىن مۇشتەق،
ئانى شەھرۇر ـ رەسۇل دەرلەر رەجەبكە تەۋ ئامان كەلمىش.

— شەۋقى.

رەجەز [رجز] (ئە) ئەرۇز بەھرىلىرىدىن بىرىنىڭ نامى:

رەجەزى مۇسەددەسى مەخبۇنى مەھبۇن ـ ئەرۇز ۋەزنىدىكى رەجەز بەھرى تۇركۇمىنىڭ بىر ۋەزنى.

رەجئەت [رجعت] (ئە) قايتىش، ئارقىغا قايتىش، چېكىنىش.

بۇ تەئەججۇبلىق سەفەردىن چۇن تەئەققۇل قىلدى ئۇد،
سەير ئارا قىلغان كەبى زاھىر ئەتارۇد رەجئەتىن.

— نەۋائى.

رەجىم [رجيم] (ئە) لەنەت قىلىنغان، قوغلاندى:

نەفى ئىسبات ئوقىدىن لەشكەرى شەيتانى رەجىم،
قاچقۇسى مۇلكى خىتاي، ھىندى، ئوروس شەھرى لاداق.

— شەۋقى.

رەجۇلىيەت [رجوليت] (ئە) ئەرلىك، مەرتلىك؛ باتۇرلۇق:

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

رەجۇلىيەت چۇ سەلب بولدى تەمام،
خاجە دەرگاھى ساری ئۇردۇم گام.
— نەۋائى.

رەخ [رخ] (پ) سىزىق، چاك، يېرىق:
رەخ - رەخ — يول - يول، چاك - چاك.

رەخت [رخت] (پ) 1) نەرسىلەر، ئەسۋاب - ئۇسكۇنىلەر، جابدۇقلار؛ كىيىم - كېچەكلەر:
ئېلىپ بارغىل ۋۇجۇدۇڭ رەختىنى بازارى مەھشەرگە،
كەساد ئولماسدا رەختىڭ ئانچۇنانكىم، ئېتىبار ئەيلەپ.
— شەۋقى.

2) بېزەكلىك تۆشەك (يوتقان - كۆرپە)، گىلەم:
قويۇپدۇر بۇ ئەيۋان ئارا تۇرفە تەخت،
سالىپ ئاستىغە ھەم نەچە نەۋئى رەخت.
— ئا. نىزارى، ن. زىيائى.

3) مال، بايلىق؛ رەخت:
جۇملە رەختى ئاخىرەت قىلدىڭ بۇ شەيتان ئەلچىسى،
دەفتەرى ئىشقىڭنى سەرف ئەتكەن خەيالاتىڭ قانى؟
— مەشرەب.

رەخت باغلاماق — يۈك باغلىماق، سەپەر جابدۇقلىرىنى يىغىشتۇرماق، يولغا ھازىرلانماق؛ كېتىشكە تەييارلانماق:
باغلاغىل رەختى سەفەر بارماق ئۈچۈن ئامادە بول،
قالماغاي ئۇشبۇ جەھان ئىچىندە ئاخىر ھېچ شەي.
— قەلەندەر.

رەختى سەفەر باغلاماق — سەپەر يۈكىنى تاڭماق، مېڭىشقا تەييارلانماق.

رەخش [رخش] (پ) 1) يۈگۈرۈك ئات، ئالا ئات، تۇلپار:
ئىتدەك ئىرىشىپ رەخش ئىزىن سۈرمە قىلىپ،
باش ئىشكىگە قويغان يارى غارىم كېلەدۇر.
— گۇمنام.

2) نۇر، يورۇقلۇق؛ چاقماق:
ئاياغىڭ رەخشىنى فەرخۇندە ئۆزرە كۆزلەرىم سۈرتۈپ،
ھەياتى تازە تاپىمىش نۇشىدىن سامى گۈلاب ئەيلەپ.
— ئەرشى.

رەخش خىرامى — ئاتنىڭ يورغىلاپ يۈرۈشى؛
رەخش سۈرمەك — ئات سالماق، ھۇجۇم قىلماق؛
رەخشى تېزتمەك — چاپقۇر ئات، يۈگۈرۈك ئات؛

رەخشى گەۋھەر ـ پارلاق، نۇرلۇق گۆھەر.

رەخشان [رخشان] (پ) جىلۋىلىنىپ تۇرىدىغان، يالتىراق، پارلاق:

كىم كۆرۈپدۇر دەھر ئارا سەندەك پەرىزادى زەمان،
زۇلفى سۇنبۇل، خالى مۇشكىن، ئارەزى رەخشان يېگمت.
ـــ قەلەندەر.

رەخشان بولماق ـ پارلىماق، يالتىرىماق، نۇر چاچماق؛

رەخشان شىھاب ـ جۇلالىق چېقمىن:

قارا تۇن كەلدى كۆلبەم سارى ئول گۈلرۇخ شتاب ئەيلەپ،
ئېرۇركسم قەترە ـ قەترە خۇيلاردىن رەخشان شىھاب ئەيلەپ.
ـــ مەشھۇرى.

رەخشان قۇياش ـ پارلاق قۇياش؛

رەخشان ياساماق ـ يورۇتماق؛ كۆركەم قىلماق، پارقىراتماق؛

خۇرشىد رەخشان ـ نۇرلۇق قۇياش، پارلاق قۇياش:

تەلئەتىك چۇن ۋەززۇھادۇر ساچلارىك مانەندى شەب،
ھەم شەرافەت ئەۋجىدە خۇرشىد رەخشان سەنمۇسەن.
ـــ مولا سالىھ.

شەمئى رەخشان ـ نۇرلۇق چىراق، نۇرلۇق شام:

ئەرشى ئاغنار ئۆلمەلىك قۇشدەك نېچۈككىم يارسىز،
بولماسۇن پەرۋانە، يا رەب، شەمئى رەخشاندىن جۇدا.
ـــ ئەرشى.

لەئلى رەخشان ـ يالتىراق گۆھەر، نۇرلۇق ياقۇت:

سېلى ئەشكىم لالەگۇندۇر لەئلى رەخشانىن كۆرۈپ،
خاتىرىم ئاشۇفتەدۇر زۇلفى پەرىشانىن كۆرۈپ.
ـــ ئەرشى.

مېھرى رەخشان ـ كۆڭلى نۇرلۇق:

كاكۇلۇڭ جان ئۇقدەسىدۇر ھەم ئېسى مۇشكى خوتەن،
مېھرى رەخشان يا تەجەللى يا مەھى تابانمۇ سەن؟
ـــ ئەرشى.

رەخشەندە [رخشندە] (پ) «رەخشان» غا قارالسۇن.

قۇياش ئېرمەس فەلەكدە يارنىك رۇخسارەسى دەرلەر،
كۆزى رەخشەندەسىكسم، شۇئلەدىن سەييارەسى دەرلەر.
ـــ زەللى.

رەخشەندە بەرق ـ يالتىراق، پارلاق چاقماق؛

رەخشەندە كۆزگۈ ـ مەشرەقەنىك پارلاق جامالى؛

رەخشەندە مېھر ـ پارلاق قۇياش، يورۇق ئاپتاب؛

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

مەھى رەخشەندەسى — ئاي جىلۋىسى، ئاي نۇرى:
فەرش ئولغان خىشتلارکىم كويىدا قىلمان بەدەل،
ئەيلەسە گەر ئەرز ئۆزىن كۆكنىڭ مەھى رەخشەندەسى
— ئەرشى.

رەخنە [رخنه] (پ) 1) دەز، يېرىق، تۆشۈك، چاك:
ۋەسل قەسرىدۇر بەلەند، ئانداغ فەلەكنىڭ رەخنەسى،
يارنى قايدىن كۆرەر ئاشىق ئىنايەت بولماسا.
— مەشھۇرى.

2) زەرە، جاراھەت:
كۆز ئۇچى بىرلە باقتى تەگدى تېرە مىژگانى،
سىنەم ئۆزرە پەيكانى رەخنە قىلدى ۋەيران قىز.
— نەۋبەتى.

رەخنە تۇشمەك — زەرەرلەنمەك؛
رەخنە سالماق — 1) بوشاشتۇرماق، سۇسلاشتۇرماق؛ 2) تەشمەك، دەز كەتكۈزمەك.

رەخنە ـ رەخنە [رخنه رخنه] دەز، يېرىق، چاك ـ چاك:
ئىشق ئېلىنىڭ تۆتمەسى غەم تىغىدىن قانمۇ ئېكىن،
رەخنە ـ رەخنە ھەر تەرەف چۈن لالە خەندانمۇ ئېكىن.
— گۇمنام.

رەد [رد] قايتۇرۇش، ئىنكار قىلىش؛ قوبۇل قىلماسلىق:
بۇ ئالەم زىيىندىن بولغىل مۇجەررەد،
فەنا ئەھلى قىلىپدۇرلار ئانى رەد.
— ئەرشى.

«يېرىم ئىقلىم» دەپتۇر بىخىرەددۇر،
ئەگەر «بىر» دېسە ھەم يۈز قاتلا رەددۇر.
— ناقىس.

رەد ئەتمەك — «رەد ئەيلەمەك» كە قارالسۇن؛
رەد ئەيلەمەك — قايتۇرماق؛ ئىنكار قىلماق؛
رەد قىلماق — «رەد ئەيلەمەك» كە قارالسۇن:
دۇدنى تارتىپ ئانى رەد قىلماسام يوقتۇر ئەجەب،
قۇتى دىل ھەم قۇۋۋەتى رۇھى رەۋانمدۇر چىلىم.
— ئەرشى.

رەدد [رد] (ئە) «رەد» كە قارالسۇن:
قەبۇلدۇر نە يەئنى بەسكى سور دەپ،
ئانىڭ رەددىدە تەجرىد ئەھلى بەھەد.
— ئەرشى.

رەددۇ بەدەل ـ رەت قىلىش؛ تالاش ـ تارتىش:
هەسەددىن بۇلار ئىچرە بولدى جەدەل،
بۇلار سۆزلەرى بولدى رەددۇ بەدەل.
ـــ غەرىبى.

رەددۇ قەبۇل ـ رەد قىلىش ۋە قوبۇل كۆرۈش:
ئالىمنى زالىم ئەيلەدى، فاسىقنى پەرسا،
رەددۇ قەبۇل بىرلە ئەجەب كارخانەدۇر.
ـــ زەلىلى.

رەددى باب ـ ئىشىكتىن قايتۇرۇش، ئىشكتىن كىرگۈزمەسلىك:
سېنى مەئشۇقلاردىن سۆيمەكىم تاڭلاپ گۈناھ ئېركەن،
نېدۇر ئوششاقلار سىلكىدىن ئايرىپ رەددى باب ئەتتىڭ.
ـــ گۈمنام.

رەددى بالا ـ بالانى قايتۇرۇش:
زىنھار، ئەي مۇسافىر، شام ئولدى بىر دۇئا قىل،
رەددى بەلا دېدىلەر ھەر سۇھبەتى خۇدايى.
ـــ زەلىلى.

رەدىف [ردیف] (ئە) 1) ئاتقا مىنگەشكۈچى، ئەگىشىپ، سۈكىدىشىپ بارغۇچى؛
2) شېئىر تۈزۈلۈشىدە مىسرا ۋە بېيىتلاردا قاپىيەدىن كېيىن تەكرارلىنىدىغان سۆز، رادىپ:
بۇ قائىدە ۋە رەدىف سۇلتان ساھىبقىرانىنىڭ ئىختىرائىدۇر.
ـــ نەۋائى.

رەز [رز] (پ) تەك، ئۈزۈم:
لەبلەرىڭدۇر شەھدۇ شەككەر يادۇرۇر كانى نەبات،
ياكى جاننىڭ شىرەسىدىن رەز چىقارىبدۇر قانات.
ـــ قەلەندەر.

رەز چەمەنى ـ تەكزار، ئۈزۈمزار؛
رەز سۇيى ـ مەي، مۇسەللەس؛
رەز فەرزەندى ـ مەي، شاراب؛
رەز قىزى ـ ئۈزۈم، تەك قىزى؛ مەي، مۇسەللەس:
مەشھۇرى يۇرۇر خۇمار تارتىپ،
رەز قىزىغە ئىنتىزار تارتىپ.
ـــ مەشھۇرى.
فەرزەندى رەز ـ «رەز فەرزەندى» گە قارالسۇن.

رەزالەت [رذالت] (ئە) پەسلىك، پەسكەشلىك، تۆۋەنلىك، پەس تەبىئەتلىك، رەزىللىك:

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

بىلۇركى، روزى ئاڭا ھەق بېرۇر، ئۆزىدەكنىڭ،
بولۇر چۇ بەندەسى، بائىس ئېرۇر رەزالەت ئاڭا.
— نەۋائى.

رەززاق [رزاق] (ئە) رىزىق بەرگۈچى، رىزىقلاندۇرغۇچى:
كەرەمىڭ كەڭرۇ ئەھلى ئالەمگە،
لۇتف ئېھسان بىلەن ئەجەب رەززاق.
— شەۋقى.
بەندە ئاجىزغە يېتىشسە نامە ئەئمال ئوڭ تەرەپ،
چەپ تەرەپدىن ساقلاغان سۇلتانى رەززاقىمغە ئەرز.
— شەۋقى.

رەزم [رزم] (پ) ئۇرۇش، جەڭ؛ غەۋغا:
چۇ بەندەر ئىچىدە تۇغەپ كارى رەزم،
ۋەتەن ساری يانماق ئىشىن قىلدى ئەزم.
— ئا. نىزارى، ن. زىيائى.
ماڭا قەتل ئىشىنى قىلىپدۇركى جەزم،
تاپىپ خالى يەرنى ئىكەۋ تۇزسە رەزم.
— ئا. نىزارى، ن. زىيائى.
رەزم ئەيلەمەك — جەڭ قىلماق، ئۇرۇشماق؛
رەزم تۇزمەك — ئۇرۇشماق، ئۇرۇش قىلماق، جەڭ قىلماق؛
رەزم سالماق — ئۇرۇش ئاچماق؛
رەزم مەيدانى — جەڭ مەيدانى؛
رەزمۇ كىن — ئۇرۇش ۋە جاڭجال (ئاداۋەت)؛
رەزم ئىچىندە تەلەفى ئولماق — جەڭدە نابۇت بولماق، قۇربان بولماق؛ يوقاتماق.

رەزمساز [رزمساز] (پ) 1) جەڭچى؛ 2) جەڭگىۋار:
تۇمەن مىڭ قانىڭ ئولسام رەزمسازى،
سېنىڭ قانىڭغە بولغايمۇ مۇۋازى.
— نەۋائى.

رەزمگاه [رزم گاه] (پ) ئۇرۇش جايى، جەڭ مەيدانى:
بۇ يەڭلىغ سپاھ باشلابان ئىككى شاھ،
كى بىر كۈنچىلىك قالدى يول رەزمگاھ.
— نەۋائى.

رەزمگەھ [رزم گه] (پ) «رەزمگاھ» قا قارالسۇن.

رەزىل [رذيل] (ئە) پەس، تۆۋەن؛ قەبىھ، ناكەس:
رەزىلى دەنىي — پەس، پەسكەش، بىۋاپا دۇنيا؛

رەزىلى دۇنيا — «رەزىلى دەنيا» گە قارالسۇن.

رەزىلۇەش [رذيل وش] (پ) پەسكەش، يىرگىنچلىك.

رەزىن [رزين] (ئە) مەھكەم، قەتئىي؛ مۇھىم:
رايى رەزىن — قەتئىي پىكىر.

رەس [رسى] (پ) سۆزلەرگە قوشۇلۇپ «قىلغۇچى، يەتكۈچى، يېتىشكۈچى؛ كۆرگۈچى» قاتارلىق مەنىلەرنى ئىپادىلەيدۇ:
چارە رەس — بىرەر ئىشنىڭ چارىسىنى ئويلاپ يەتكۈچى، ئىلاجىنى قىلغۇچى؛
فەريات رەس — (بىراۋنىڭ) داد — پەريادىنى ئاڭلىغۇچى، رەھىم قىلغۇچى؛ قۇلاق سالغۇچى:
نەچچە شامى غەمدە ئۇلسام، بولمايمن فەريات رەس،
شاد ئولۇپ ئىلكىن قاقار بىللاھ ئول مەھرۇ كۆرۈپ.
— ئەرشى.

رەسا [رسا] يېتىش، يېتىشۈىلىش (يېتىشۈىلىش):
گەرچە تەرىقەتتە ئەمەسمەن رەسا،
تۇشە قىلاي سەبرۇ تەۋەككۇل ئەسا.
— زەللىلى.
نەھەددى كىمسەنىڭ باردۇر بىلىشدە ساڭا تەڭ ئولغاي،
فلاتون ئافەردىن ئەيلەر سېنىڭ ئەقلى رەسايىگىغە.
— قەلەندەر.
رەسا ئولماق — يەتمەك، يېتىشمەك.

رەساس [رصاص] (ئە) 1) قوغۇشۇن؛ 2) ئوق:
گەر شىكەستىم بولسا پەست ئەغياردىن تەئىن ئەتمەگىز،
كىم، شىكەستىغە سەبەب ئالماسىنىڭ باردۇر رەساس.
— بابىر.

رەسان [رسان] (پ) سۆز بىرىكمىلىرىدە «يەتكۈزگۈچى، كەلتۈرگۈچى، ئېلىپ كەلگۈچى» مەنىلىرىنى ئىپادىلەيدۇ:
مۇجدە رەسان — خۇشخەۋەر كەلتۈرگۈچى، ئېلىپ كەلگۈچى؛
نەفئ رەسان — پايدا يەتكۈزگۈچى.

رەسائىل [رسائل] (ئە) «رەسايىل» غا قارالسۇن:
ھەر يەردەكى ئول دەبان مەسائىل،
ئاندىن فۇقەھا يازىپ رەسائىل.
— نەۋائى.

رەسايىل [رسايل] (ئە) [بىرلىكى: رسالە] رىسالىلەر، كىتابچىلار؛ مەكتۇبلار.

رەسەد I [رصد] (پ) ئۆلۈش، ھەسسە:

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

ۋە ئاساردىن رەسەددۇركىم، بابىلدە ياساپىتۇركىم، ھالا
تەللى ئەقەرقۇن دەرلەر.

— نەۋائى.

رەسەد II [رصد] (ئە) كۆزىتىش جەدۋىلى تۈزۈش؛ ئاسترونومىك جەدۋەل:
رەسەد باغلاماق — ئاسترونومىك جەدۋەل تۈزمەك، سەييارىلەرنى
ھېسابقا ئالماق؛
رەسەد قىلماق — كۆزەتمەك.

رەسەد بەند [رصد بند] (ئە + پ) ئاسترونوم؛ مۇنەججىم:
سۇ ھەيلا ھىكمەت ئايىنى رەسەد بەند،
كى ئول بولغۇسى مەندىن سوڭغى فەرزەند.

— نەۋائى.

رەسەن [رسن] (پ) 1) ئارقان، ئارغامچا؛ تاسما، يىپ:
بەرابەر ئەيلەدىڭ قاشىڭ بىلە زۇلفۇڭنى، ئەي دىلبەر،
قانى مەنسۇرى ۋەقتى كۆرگەلى دارى رەسەن پەيدا.

— زەللى.

2) ئۆرۈم، چاچ ئۆرۈمى؛ كۆچمە م: يار:
دۇد سالدىم كىرفىڭ ئىلە كەلمەكىن ئىستەر رەسەن،
جەمئ ئولۇپ كەلمىش پەرى ھەر ساردىن خۇشبۇ كۆرۈپ.

— ئەرشى.

رەسەن ئالماق — تاسما، يىپ ئالماق.

رەست [رست] (پ) قۇتۇلۇش، نىجات، تېپىش.

رەستە [رستە] (پ) 1) قۇتۇلغان، نىجات تاپقان؛ خالاس قىلىنغان؛ 2) سەپ قاتار:
شەيخۇل — ئىسلام دەپتۇركى، يەر — كۆك ئەھلىدە ھەركىمدىن
رەستە بولغايسەن، سۇد قىلغايسەن.

— نەۋائى.

رەستە بولماق — قۇتۇلماق؛ خالاس بولماق.

رەستگار [رست كار] (پ) قۇتۇلغۇچى، خالاس تاپقۇچى؛ خالاسلىق؛ قۇتۇلماق،
خالاس تاپماق
رەستگار بولماق — قۇتۇلماق، خالاس تاپماق

رەسم [رسم] (ئە) قائىدە، قانۇن؛ يولىيورۇق:
نېگە بەس قىلدىڭ جەفا رەسمىن ۋەفا ئايىن ئولۇپ،
مەن قاچان دېدىم: قوي ئەمدى مۇنچە ئازار ئولسە بەس.

— ئەرشى.

بۇ ئالەم رەسمى بىرلە ئول چېكەر باش،

تەئەززۇرسىز بولۇر ئىش بولغۇسى پاش.
— ناقىس.

رەسمۇ ئايىن — قائىدە — يۇسۇن:
جەھاندا قويدى ياخشى رەسمۇ ئايىن،
تۇزەتتى دۇنيىنى سەر تا بەپايىن.
— لۇتفى.

رەسمى ئادەت — ئەدەب — قائىدە، قائىدە — يوسۇن:
ئۇمىد ئولدۇركى ساھىبخانەدىن ئەئزار كۆرگەيمىز،
چەرا تەئزىمى مېھمان رەسمى ئادەت خۇيى شان ھادىس.
— شەۋقى.

رەسمى ئىسلام — ئىسلام دىنى قائىدە — يوسۇنى، ئىسلام دىنى ئەدەب — قائىدىسى:
كېلىپ بەردى سەلامى رەسمى ئىسلام،
سەلامىغە جەۋابىن ئەيلەدۇك خام.
— ناقىس.

رەسۇل [رسول] (ئە) [كۆپلۇكى: رۇسۇل] ئەلچى، پەيغەمبەر:
بەھەققى ئالى نەبى ھۇرمەتى سەھابە كىبار،
رەسۇلغە ئوخشە يەنە ساھىبۇل — ئەلەم بولماس.
— شەۋقى.

رەسۇلى ئەرەب — ئەرەبلەردىن چىققان ئەلچى؛
رەسۇلى ئەمىن — ئىشەنچلىك، راستچىل ئەلچى (پەيغەمبەر سۈپىتى)؛
رەسۇلى خىرەد پېشە — ئەقىل — ئىدرەكلىك، دانا ئەلچى؛
رەسۇلى مۇستەفا — تاللانغان ئەلچى، پەيغەمبەر:
يوق ئىدۇك بار ئەيلەدىك لۇتفۇڭنى ئىزھار ئەيلەدىك،
ئەۋۋەلا خەلق ئەيلەدىك نۇرى رەسۇلى مۇستەفا.
— شەۋقى.

ئەسھابى رەسۇل — پەيغەمبەرنىڭ ساھابىلىرى:
بەندە ئاجىزغە شەفېئ شايەدكى ئەسھابى رەسۇل،
تابىئىنلەر سەرۋەرى ئول شاھ نۇئمانىمغە ئەرز.
— شەۋقى.

رەسۇلانە [رسولانه] (ئە + پ) پەيغەمبەرانە، ئەلچىلەرگە خاس؛ ئەلچىلىككە ياراشا:
رەسۇلانە نۇزۇل — ئەلچىلەرگە ئوخشاش بېرىش.

رەسۇلۇللاھ [رسول الله] (ئە) تاللانغان ئەلچىسى، پەيغەمبەر؛ مۇھەممەد پەيغەمبەر:
رەسۇلۇللاھ بىلەن زىينەت بېرىپ ئول ئەنبىيالارغە،
تەمامى ئەھلى جەننەتلەرگە سەرۋەر باغىبان كەلمىش.
— شەۋقى.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

ره‌سۋا [رسوا] (پ) ره‌سۋا، شه‌رمه‌نده؛ ره‌سۋالىق، شه‌رمه‌ندىلىك:
هېچ كىشى مه‌نده‌ك سېنىڭ ئىشقىڭدا شەيدا بولمادى،
چىقتى مه‌جنۇن، لىك مه‌نده‌ك ئەلگه ره‌سۋا بولمادى.
— قه‌له‌نده‌ر.

ره‌سۋايى ئالەم — پۈتۈن ئالەمنىڭ ره‌سۋاسى، شه‌رمه‌ندىسى:
گەرچه ئاشىق لازىمى ئالەمده ره‌سۋالىقدۇرۇر،
ئىشق ئارا بابىر كەبى ره‌سۋايى ئالەم بولماسۇن.
— بابىر.

ره‌سۋايى جەهان — جاهاننىڭ ره‌سۋاسى، جاهاننىڭ شه‌رمه‌ندىسى:
ئىشق ئارا قاچتىم خالايىقتىن داغى مه‌جنۇن بولۇپ،
كىم مەلامەت بىرله ره‌سۋايى جەهان قىلغان فەلەك.
— ئا. نىزارى.

ره‌سۋايى ده‌هر — زامان، ده‌ۋرنىڭ ره‌سۋاسى، شه‌رمه‌ندىسى:
بىر سېنىڭده‌ك كۆرمه‌دىم، كۆردۈم ئەگەرچه نەچچه شەهر،
ئاقىبەت مه‌نده‌ك بولۇر شەك يوقتۇركىم ره‌سۋايى ده‌هر.
— قه‌له‌نده‌ر.

ره‌سۋايى ده‌ۋران — ده‌ۋرله‌رنىڭ ره‌سۋاسى، شه‌رمه‌ندىسى:
هەر زەمان يۈز ناز ئىله، ئەي شوخ، جەۋلان ئەيلەمه،
ئىشق ئېلىنى ده‌هر ئارا ره‌سۋايى ده‌ۋران ئەيلەمه.
— قه‌له‌نده‌ر.

ره‌سۋايى ئىشق — سۆيگۈ ره‌سۋاسى، مۇھەببەت شه‌رمه‌ندىسى:
ماڭا ئوخشه يوقتۇرۇر ئالەمده بىر شەيدايى ئىشق،
بولماغان مه‌نده‌ك كىشى دۇنيادا بىر ره‌سۋايى ئىشق.
— قه‌له‌نده‌ر.

ره‌سىده [رسيده] (پ) يېتىشكەن، ئېرىشكەن، يېتىلگەن:
ناره‌سىده — ۋايىغا يەتمىگەن، بويىغا (بالاغەتكە) يەتمىگەن، نارسىده؛
نەۋره‌سىده — يېڭىدىن يېتىلگەن، ئۆسمۈر.

ره‌شاد [رشاد] (ئە) توغرا يول تېپىپ، شۇ يولدىن مېڭىش.

ره‌شاشه [رشاشه] (ئە) 1) شەبنەم؛ 2) يامغۇر تامچىسى.

ره‌شه‌هات [رشحات] (ئە) [بىرلىكى: ره‌شهه] تامچىلار:
..... ئۇل چەشمه ره‌شه‌هاتىده‌ك ئەشكى رۇدىن.
— نەۋائى.

ره‌شك [رشک] (پ) هەسەت، قىزغىنىش:
سەبا بۇلبۇلغه نەسىهەت قىلىپ ئاۋۇتقانى،

رەشك ئوتنى ساۋۇتقانى.

— خىرقەتى.

لەبلەرى رەشكى لەئل ئولۇپ، لالە داغى ئېرۇر خىجىل،
سۆزلەردىن چۇ دۇر تامار، كۆپدۇر ئانىك نەزاكەتى.

— ئەرشى.

رەشك تەرىقى — ھەسەت يوللىرى؛

رەشكى جەننەت — جەننەتنىك رەشكى:

كويىدۇرمۇ رەشكى جەننەت يا مەلائىككە مۇتەۋف،
يا كۆڭۈللەر خىلۋەتى يا مەسجىدى ئەقسامۇدۇر.

— ئەرشى.

رەكشى قەمەر — ئاينىك قىزغىنىشى،

رەشە [رشح] (ئە) سىزىش، تېمىش.

رەشھە [رشحە] (ئە) [كۆپلۈكى: رەشھەات] تامچە، سىزىپ چىقىقان سۇ تامچىلىرى:

ئۆزى دەريايى رەھمەتتۇر خىرامى مەۋجى رەھمەتتۇر،
ئىكى ئالەم لەبىدە رەشھە لۇتفى ئەتاسىدۇر.

— مەشھۇرى.

رەشىد [رشىد] (ئە) 1› مەرت، باتۇر؛ كامالىغا يەتكەن، ۋايىغا يەتكەن:

يەنە فەرھاد بولمىش نەۋجۇۋان ھەم،
خىرەدمەندۇ رەشىدۇ پەھلەۋان ھەم.

— نەۋائى.

2› توغرا يول تاپقان؛ 3› خاس ئىسىم.

رەغبەت [رغبت] (ئە) خاھىش، مەيل، قىزىقىش، ئارزۇ:

رەغبەت ئەتمەك — خالىماق، قىزىقماق؛ ئورۇنماق؛ ئارزۇ قىلماق؛

رەغبەت ئەيلەمەك — «رەغبەت ئەتمەك» كە قارالسۇن؛

رەغبەت قىلماق — «رەغبەت ئەتمەك» كە قارالسۇن.

رەغبەتنەماي [رغبت نماى] (ئەپ) رىغبەتلەنگۈچى، خالىغۇچى، قىزىققۇچى:

نې مەنزىلغە كىم بولسە ئىشرەتفەزاي،
تەبىئەت كېرەك بولسە رەغبەتنەماي.

— نەۋائى.

رەغم [رغم] (ئە) بىرەر ئىشنىڭ ئەكسىنى قىلىش، ئەكسىچە ئىش كۆرۈش؛ قارىماستىن، ئېتىبار بەرمەستىن، ھېسابلاشماستىن:

رەغمىغە — قارشىسىغا، ئەكسىگە.

رەف [رف] كۆچمە م: قىسىلىش، سىقىلىش، تۇنجۇقۇش:

قويمە يۈزىكنى نىقاب ئىچىندە،

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

رەڭ ئولدى ئادەم ھىجاب ئىچىندە.
— نەسىمى.

رەفاقەت [رفاقت] (ئە) 1› دوستلۇق، يولداشلىق؛ مېھرىبانلىق؛ ئېتىبار بېرىش، كۆيۈنۈش:
چىقىپ ئالدىغە مەرھەبا ئەيلەدى،
رەفاقەت روسۇمىن ئەدا ئەيلەدى.
— ئا. نىزارى.
ئەگەر ئىككى كىشى تاپسە رەفاقەت،
بۇ ئىككەۋدىن ئىدى نەقلى ھېكايەت.
— ناقىس.

2› سەپداش، دوست:
چۇ بەندەر بارۇرغە خەيال ئەيلەدىم،
رەفاقەتلەرىمگە سىگال ئەيلەدىم.
— ئا. نىزارى، ن. زىيائى.

رەفاقەت ئەيلەمەك — دوستلۇق، مېھرىبانلىق كۆرسەتمەك؛ ئېتىبار بەرمەك، كۆيۈنمەك:
ئايا فەرھادۇ شىرىن، ئەيلەگىز بىزگە رەفاقەتلىك،
كى ھىجران ئوتى ھەرگىز بەرمەدى تەسكىن قەرارىمغە.
— ئا. نىزارى.

رەفاھىيەت [رفاهیت] (ئە) پاراۋانلىق، تۇرمۇش بايلىقچىلىقى؛ ياخشى ئەھۋال.

رەفئەت [رفعت] (ئە) يۇكسەكلىك، ئېگىزلىك:
ھەم رەفئەت ئەرشى بارىندە مەكان،
ھەم بۇراقىڭغە خۇلدى بارىندە چەرا.
— نەۋائى.

رەفتار [رفتار] (پ) 1› ئادەت، رەسىم:
ئەي ستەمگەر بىمۇرۇۋۋەت چەرخى كەج رەفتار فەلەك،
ئۇزدى بۇ غۇنچەمنى كۆردى بۇۋەفا غەددار فەلەك.
— موللا سالىھ.

2› يۈرۈش، يۈرگۈچى:
قايسى كۆز بىرلە سېنىڭدىن ئۆزگىنى مەن كۆزلەيىن،
قايسى پايىم بىرلە سەنسىز كوچىدا رەفتار ئېتەي.
— موللا بىلال.

رەفتار ئەتمەك — يۈرمەك؛
رەفتار ئەيلەمەك — «رەفتار ئەتمەك» كە قارالسۇن.
كۆر نەزاكەت گۇل كەبى تاڭ يېلىدىن گۇلبەرگىكىم،

مەيلى رەفتار ئەيلەسە زاھىر قىلۇر يۈزدە ئەرەق.
— ئەرشى.

باد رەفتار — شامالدەك تېز يۈرەر؛
تېز رەفتار — تېز يۈرەر، يۈگرۈرۈك:
ياكى ئات بىرلە ئېشەك بولسە ئىدى تېز رەفتار،
مىنىبان ئۇستىگە ئەل سەيردە قىلسۇن نە ئىلاج.
— شەۋقى.

خۇش رەفتار — خۇش يۈرەر؛ ئەۋرىشىم:
بەندەلىكنى تەۋقىنى بويىنغە سالغاي شول زەمان،
كىمكى كۆردى قامەتى ئول سەرۋ خۇش رەفتار شەمئ.
— قەلەندەر.

رەفرەف [رفرف] (ئە) پەلەمپەي، شوتا؛ باسقۇچ؛ يۇقىرىغا چىقىش ياكى تۆۋەنگە چۈشۈش ئۈچۈن ياسالغان قۇرۇلما:
دېگەيلەر ئۇممەتى رەفرەف سەۋارىم روزى مەھشەردە،
ئۇممىدۇر بىنەسىب ئەتمەس شەفائەت رەمزىدىن ھەرگىز.
— شەۋقى.

رەفز [رفض] (ئە) 1) تاشلاپ كېتىش؛ 2) رەت قىلىش، ئىنكار قىلىش.

رەفئ [رفع] (ئە) 1) كۆتۈرۈش، يۇكسەلدۈرۈش؛ يۇكسۈلۈش:
نەدۇر مەندىن تەمەننايىك بۇ مۇشتاقانە بەزم ئىچرە،
قولۇم سۇندۇم سوراھى بويىنغە رەفئى ھىجاب ئەيلەپ.
— مەشھۇرى.

2) يۇقىرى، ئېگىز:
مۇھەببەت غەيرەتى گۈلگۈن ھەرىدىن قىلمىش ئانداغ رەفئ،
تۇن ئاقسام تۆكمەئى جەيبىغە گەر مەھكەم ئېرۇر ئىلمەك.
— ئەرشى.

3) يول قىلىش:
ئانى سىپقاراي ئەيلەي ئەندۇھ دەفئ،
داغى نەشئەسى ئەيلەسۇن غەمنى رەفئ.
— ئا. نىزارى، ن. زىيائى

رەفئ ئەتمەك — «رەفئ ئەيلەمەك» كە قارالسۇن؛
رەفئ ئەيلەمەك — كۆتۈرمەك، يوق قىلماق؛
رەفئ ئولماق — 1) كۆتۈرۈلمەك، يۇكسەلمەك؛ 2) يوق بولماق، غايىپ بولماق؛
رەفئى بولماق — «رەفئ ئولماق» قا قارالسۇن؛
رەفئى رەۋاق — يۇقىرى، ئېگىز كۆتۈرۈلگەن پەشتاق، راۋاق؛

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

رەفئى مەقام — يۇقىرى جاي، يۈكسەك ماكان؛
رەفئى هىجاب ئەيلەمەك — ئارىدىكى ئۇياتنى يوق قىلماق؛ پەردىنى كۆتۈرمەك، ئېچىپ تاشلىماق؛
رەفئى ئولماق — «رەفئ ئولماق» قا قاراڭ.

رەفىق [رفيق] (ئە) هەمراه، يولداش، دوست؛ بۇرادەر؛ مەهبۇبە، سۆيگۈنى، سۆيۈملۈكى؛ هەمدەرد، سىرداش، سۆهبەتداش:

تەقۋى ئەيلەپ دەير ئارا يول تاپمادۇق، كەل، ئەي رەفىق،
مەست ئولۇپ مەيخارەلەر يەڭلىغ بارالى ئۆزگەچە.
— ئەرشى.

ئىشتىڭ دوستلار، بۇ كۈن جۇدا بولدۇم نىگارىمدىن،
رەفىقىم، هەمدەمىم، ئول مېهرىبانىم، گۇلئۇزارىمدىن.
— موللا سالېھ.

رەفىق بولماق — هەمراه، دوست بولماق، ئورتاقلاشماق:

دېدى: كۆڭلىڭىزدۇر مەلال، ئەي شەفىق،
تەماشا قىلىڭكى، بولالى رەفىق.
— ئا. نىزارى، ن. زىيائى.

رەفىقۇ ئاشنا — دوست ۋە ئاشنا:

بىلە ئالمان بۇ تۇلۇئ تالېئىمدۇر قايسى كەۋكەبدىن،
جەهان ئىچرە ماڭا هەرگىز رەفىقۇ ئاشنا يوقتۇر.
— ئەرشى.

رەفىقۇ هەمدەم — هەمراه، دوست؛
رەفىقى جاۋىدانىي — ئۆمۈرۋايەت ئورتاق، دائىمىي يار؛
رەفىقى رازجو — سىرداش؛
رەفىقى زېبا چېهر — گۈزەل سىمالىق (كۆرۈنۈشلۈك) هەمراه؛
رەفىقى مەهرەم — سىرداش دوست؛ سۆيگۈنى، سۆيۈملۈكى؛
رەفىقى مەۋەددەت — مېهر — مۇهەببەتتە ئورتاق.

رەفېئ [رفع] (ئە) يۈكسەك، ئېگىز، بۈيۈك:

بار ئېردىكى زىندان ئىچى كۆپ ۋەسېئ،
تەهى هەم ئەمىقۇ شىكافى رەفېئ.
— ئا. نىزارى، ن. زىيائى.

رەفېئ مەكان — يۈكسەك ئورۇنلۇق، يۇقىرى دەرىجىلىك؛
رەفىئۇد - دەرەجات — يۈكسەك، بۈيۈك دەرىجىلەر.

رەقەبە [رقبه] (ئە) 1 > گەدەن، بويۇن؛ 2 > قۇل، چۆرى.

رەقەم [رقم] (ئە) 1 > سان؛ بەلگە؛ يېزىق؛ يېزىش:

كۆرۈپ بارچەسىنىڭ گۇناهىن ئۆتۈپ،

ئەۋانلارغە بىر ـ بىر رەقەملەر پۈتۈپ.
ـــ ئا. نىزارى، ن. زىيائى.

2› مەكتۇب، نامە:
كاشغۇل ـ ئەسرارلىق زاھىر قىلۇر نەرگىسلەرە،
ئەھسەنەت ـ تەقۋىم ئانىڭ شەئنىگە بىر مۇختەس رەقەم.
ـــ ئەرشى.

باشىم كېتسە بارادۇر يانماغاي بۇ سەۋدادىن،
ۋۇجۇد سەفھەسىگە ئىشقىدىن رەقەم بولماس.
ـــ شەۋقى.

3› تەقدىر:
تىيىر ئىلگىدە نە قەلەم، نە رەقەم،
بەلكى رەقەم ئايەتى جەففەل ـ قەلەم.
ـــ نەۋائى.

رەقەم ئەتمەك ـ «رەقەم ئەيلەمەك» كە قارالغا؛
رەقەم ئەيلەمەك ـ يازماق، پۈتمەك؛
رەقەم تاپماق ـ يېزىلماق، پۈتۈلمەك؛ كۆرسىتىلمەك؛
رەقەم چەكمەك ـ ھۆكۈم چىقارماق؛ يازماق؛ يېزىشقا باشلىماق؛
سەھەر خۇرشىدى شاھى تاغ ئۆزە زەررىن ئەلەم چەكتى،
داغى پەرتەۋ ساچىپ گەردۇن ئارا تۇرلۇك رەقەم چەكتى.
ـــ ئەرشى.

رەقەم قىلماق ـ يازماق، پۈتمەك:
بەييەنۇددەر، بەيان قەنى ئالىم، بە ئەمەل ھەممە،
فەتۋا ئۆزرە رەقەم قىلۇر مۇفتى ئەگەرچە تۈجرۇ.
ـــ زەلىلى.

روزى رەقەم ـ تەقدىر قىلىنغان كۈن:
كۆرۈپ بىرنى غەنى ئۆزىنى فەقىر، قىلما ھەسەدخورلۇق،
بىرىگە كۆپ، بىرىگە ئاز ئەتا روزى رەقەمدىندۇر.
ـــ مەشھۇرى.

رەقەمخان [رقم خوان] (ئە + پ) سىرداش:
يەنە بىر يان ئۇستادۇ پىرىڭ سېنىڭ،
رەقەمخانى لەۋھى زەمىرىڭ سېنىڭ.
ـــ نەۋائى.

رەقەمزەد [رقم زد] (ئە + پ) رەقەم چېكىش، يېزىش:
رەقەمزەد قىلماق ـ يازماق.

رەقەمزەدە [رقم زده] (ئە + پ) يېزىلغان، ئىنشا قىلىنغان:

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

لاجەرەم بۇ شەردىن سىلسىلەنىڭ مەناقىبى شەرھىن ۋە ئەھۋالىن ئالارنىڭ بەئزى قۇدسىيا كەلىماتلارى بىلەكى، مەئاردىن نىگارخانەلەرنىڭ رەقەمزەدەسى بولۇپتۇر، مىسكىيەتۇل ـ خىتام قىلىلدى.

ـــ نەۋائى.

رەقەمزەن [رقم زن] (ئە + پ) يازغۇچى، كاتىپ:

چىقاردى سەفھەيۇ كىلكىم قەلەمزەن،
ھەمۇل يەر سۇرەتىن بولدى رەقەمزەن.

ـــ نەۋائى.

رەقەمسەنج [رقم سنج] (ئە + پ) دانىشمەن، بىلىمدان.

رەقەمكار [رقم كار] (ئە + پ) 1) يېزىلغان، سىزىلغان؛ 2) رەقەم چەككۈچى.

رەقەمكەش [رقم كش] (ئە + پ) يازمىغان، پۈتۈمىغان.

رەقەمى [رقمى] (ئە) رەقەملىك؛ يېزىلغان:

يا رەب، چېكىمىان كۆپ رەقەمى جۇرمۇ گۇناھ،
نامەمنى قارا قىلمىسۇ ئۇمرۇمنى تەباھ.

ـــ قىدىرخان يەركەندى.

رەقىبە [رقبه] (ئە) ئېرىدىق، ئۆستەڭ بويىمدىكى يەر، سۇغا يېقىن يەر.

رەقس [رقص] (ئە) ئويۇن (تۇرلۇك شەكىلدىكى سەنئەت ئويۇنلىرى)؛ ئۇسسۇل:

جەننەت مەكىمز بىزە دىسە ئولدەم ئۆزىن جەھان،
رەقس ئۇردى ئاشقانە يۇرۇپ چەرخ چەنبەرى.

ـــ سەيفى سەرايى.

رەقسان [رقصان] ئۇسسۇلچى، ئۇسسۇل ئويىنىغۇچى:

ئىمىدى ۋەسل بولماس بەھەم ئىشقىمدا قۇربان بولمايمن،
جان قۇشۇڭ تاغمىڭ ھەۋاسى ئۆزرە رەقسان ئولمايمن.

ـــ مەشھۇرى.

رەققاس [رقاص] (ئە) 1) ئويۇنچى؛ ئۇسسۇلچى:

سەمادا ئەيلەپ ئۇچۇپ تا بولدى رەققاس،
ئىكى قولدەك پەردىن چىقتىلار قاس.

ـــ خىرقەتى.

قىلۇر ھەركىم بىلۇر ياخشى قىلىقلار،
غەزەلخانلىق بىلە ھەم رەققاسلىقلار.

ـــ خىرقەتى.

2) تەشۋىشكە ياكى ھاياجانغا، ئىزتىراپقا چۈشكەن؛ تېنىچسىزلانغان؛ تىنىمسىز؛ كۆڭلى غەش؛ بىتاقەت، بىئارام:

مېھمان بولماق ئىمىش جان ئۆيىدە،

يۆركۈم، كۆڭلۈم ئولۇپتۇر رەققاس.
— نەۋائى.

رەقىب [رقيب] (ئە) كۆزىتىپ يۈرگۈچى، پايلاقچى، دۈشمەن:
رەقىبىڭ ئولماسۇن مەقسۇدى ھاسىل،
ئەلىفدەك قەددىمى ئول سالدى داله.
— نەسىمى.
فىراقىڭ زۇلمىدە داد ئىستەرەم داد،
رەقىبىڭ دەستىدىن فەريادۇ فەرياد.
— سەيىد ئەھمەد.

رەقىق [رقيق] (ئە) مېھرىبان، شەپقەتلىك:
كىم قەلبى رەقىق ئېرۇر، ئاڭا مۇھتاج ئول،
توقلۇق چۇ كۆڭۈلنى قاتىق ئەيلەر ئاچ ئول.
— نەۋائى.

رەك [رک] (پ) «رەگ» كە قاراڭ:
ھېچ ئۇزۇيىم خالى ئېرمەس غۇنچە لەئلىڭ فىكرىدىن،
سۇ شەجەر تەھتىگە يەتسە، سىر بولغاي شاخۇ رەك.
— گۇمنام.
جەننەت ئەگەر بولسا تەكىدە دۇرۇر،
فەيزى فۇتۇۋ جان رەكىدە دۇرۇر.
— زەلىلى.

رەكەئات [ركعات] (ئە) [بىرلىكى: رەكئەت] «رەكئەت» كە قاراڭ.

رەكئەت [ركعت] (ئە) ئۇتلىۋاتقان نامازنىڭ بىر قىسمى، يەنى بىر قىيام (تىك تورۇپ ئوقۇش)، بىر رۇكۇ (ئىگىلىپ ئوقۇش)، سۇجۇت (يېتىپ باش قويۇپ ئوقۇش) قاتارلىقلار. مەسىلەن: پېشىن نامىزى ئون رەكەت، شام نامىزى بەش رەكەت دېگەندەك:
ئوقۇغىل تۆرت رەكئەت، ئەي بۇرادەر،
كى ھەر رەكئەتكە بىر قۇليا بەرابەر.
— «فەۋزۇن ـ نىجات»

رەكىك [ركيک] (ئە) سۇس، زەئىپ:
رەكىك گۇفتار ـ سۇس، خۇنۇك سۆز، گەپ.

رەگ [رک] (پ) تومۇر، قان تومۇر:
رەگى گۇل سىيمگۇندۇر شىشەئى شەبنەمنى نۇش ئەتكەچ،
چەمەن گويا مۇسىبەتخانەدۇر بۇلبۇل خۇرۇش ئەتكەچ.
— زەلىلى.
رەگ ئۇزمەك ـ تومۇر ئۇزمەك؛ ئالاقە ئۇزمەك.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

رەگ - بەرەگ [ركبرك] (پ) تومۇر - تومۇرلىرى:

قىلىچ زەخمى ئانداغ ئۆتۈپ رەگ - بەرەگ،
بۇ ئەھۋالنى كۆردى بىچارە سەگ.

— ئا. نىزارى، ن. زىيائى.

رەگزەن [ر ك زن] (پ) 1) تومۇرغا نەشتەر ئورۇپ قان ئالغۇچى؛ 2) چالغۇ تارىنى چەككۈچى، مۇزىكا ئورۇنلىغۇچى، مۇزىكانت.

رەڭ I [رنك] (پ) 1) رەڭ، بوياق، تۈس:

زىبىبا سەنەمۇ بادەئى گۈل رەڭسىز ئولماس،
ھەر كىمسەئى لۇتفۇ كەرەمى زۇلمىنەن ئىستەر.

— تەجەللى.

2) خىل، تۈر؛ 3) نەپ، پايدا:

رەڭگى يوقتۇر چۈن قىزىل گۈلدىن ساڭا، ئەي ئەندەلىب،
ئەل قولاغىن ئەسرۇ كۆپ يالقىتما فەريادىڭ بىلە.

— نەۋائى.

4) يۈز، چىراي، بەشىرە؛ كۆرۈنۈش، ھالەت:

مەي ئىچكەن قىز كەبى تۇرسا قىزارىپ،
كېتەر ئۆزگە سۈچۈڭ رەڭگى قاۋارىپ.

— خىرقەتى.

ئەزدى كۆڭلۈم جىلۋەگەر كۆرگەچ بۇ رەڭ ئاقىل يىگىت،
بەرقدەك جەۋلان قىلۇردا ھەر تەرەف مايىل يىگىت.

— ئەرشى.

5) ئىنتىزام، يۈرۈش - تۇرۇش، تەرتىپ:

بۇ رەڭ بارماغلىقۇ كەلمەگلىك ئاڭلاپ تىشلەبان بارماغ،
تەجەللى جىلۋە قىلدى باربان خۇرشىدى سان ئاندا.

— ئەرشى.

6) بايلىق؛ مەنسەپ، ئەمەل، ھۆكۈم؛ دەرىجە، مەرتىۋە، ئابرۇي:

ھەم ھۈسەينى سۆزىدىن رەڭى غەرىب،
ھەم غەربىي دەمىدىن بەيتى ئەجەب.

— نەۋائى.

7) كۆز بوياش، ئالداش؛ ئالدامچىلىق؛ 8) خىل، تۈر، قىسىم، يوسۇن:

ھىيلەگەر زاھىدنى كۆرگەچ ئىشق ئىبلى بولمىش بۇ رەڭ،
قەسدى جان ئانداغكى بۇركۈت ئەيلەگەي تۈلكۈ كۆرۈپ.

— ئەرشى.

رەڭ ئەتمەك ــ بويىماق، پەدەزلىمەك؛
رەڭ ئەيلەمەك ــ «رەڭ ئەتمەك» كە قارالسۇن؛
رەڭ تۇتماق ــ رەڭلەنمەك، بۇيالماق، قىزارماق؛
رەڭ قىلماق ــ «رەڭ ئەتمەك» كە قارالسۇن؛
رەڭگا ـ رەڭ ــ ھەرخىل تۇسلۇك، رەڭمۇ رەڭ؛
رەڭگى كاۋۇرىي ــ ئاپئاق رەڭلىك؛
رەڭگى گۈلنار ئولماق ــ ئانار گۈلىگە ئوخشاش رەڭدە بولماق؛
رەڭگى مەلبۇسات ــ ھەر خىل رەڭلىك كىيىم؛ نەقىشلىك؛
رەڭگىنى ياقۇت ئەتمەك ــ قىزارتۇرماق، پەدەزلىمەك، ياشناتماق.

رەڭ II [رنك] (پ) تاغ ئۆچكىسى:
بەلىغ سەيد ئەيلەبان ھەر يان نەھەڭى،
نېچۈككىم رەڭ سەيد ئەتكەي پەلەڭى.
ــ نەۋائى.

رەڭ ئامىز [رنك آمىز] (پ) 1) رەڭ، بوياقلارنى ئارىلاشتۇرغۇچى، نەققاش؛ 2) رەڭمۇ رەڭ، رەڭ ئارىلاشقان، تاۋلىنىدىغان؛
رەڭ ئامىزلىق ــ 1) نەققاشلىق، بوياقچىلىق؛ 2) كۆز بويامىچىلىق، ھىيلىگەرلىك.

رەڭ ـ بەرەڭ [رنك رنك] رەڭگا رەڭ، خىلمۇ خىل، تۇرلۈك:
جەھان ئەيۋانى ئىچرە باش چىقارمىش رەڭ ـ بەرەڭ گۈللار،
سېنىڭدەك چىقماغاندۇر ھېچ بىرى گۈلبەرگىدىن ھەرگىز.
ــ شەۋقى.

رەڭرىز [رنك ريز] بۇياقچى؛
رەڭرىزلىق ــ بۇياقچىلىق:
كۆرۈپ ئول رەڭرىزلىق ئىشلەرىنى،
تەراغ كۆلمەككە ئاچىپ تىشلەرىنى.
ــ نەۋائى.

رەڭگىن [رنكين] (پ) 1) رەڭدار، تاۋلىنىپ تۇرىدىغان؛ رەڭلىك؛ گۈزەل؛ رەڭمۇ رەڭ:
خەيالى شۇئلەئى رەڭگىن قۇياشىم قىبلەگاھىمدۇر،
دەمى فىكرى ھىلالى نازەنىنىم سەجدەگاھىمدۇر.
ــ ئەرشى.
2) بېزەكلىك، نەقىشلىك؛ 3) شېرىن، دىلكەش، يېقىملىق:
تۇشۇپ مەزمۇن رەڭگىنكىم، بۇ گۈل كۆڭلىگە سالغاچ بەرق،
گۈلىستانى سۇخەن ئىچرە بولۇر بىر نەۋئى گۈل يەكتا.
ــ ئەرشى.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

رەڭگىن بولماق ــ بويالماق، قىزارماق؛
رەڭگىن قىلماق ــ رەڭدار قىلماق، بېزىمەك، زىننەتلىمەك؛
رەڭگىنلىغ ــ گۈزەللىك، رەڭدارلىق:
لەئل يەڭلىغ رەڭگىنلىغ چىقمىش ئۆيىدىن ئافتاب،
بادەئى رەڭگىن مەي ئىچتى ئول لەبى سەرشارىدىن.
ــ ئەرشى.
رەڭگىنلىق ــ «رەڭگىنلىغ» گە قارالسۇن.

رەڭلىغ [رنگ لیغ] چىرايلىق، رەڭلىك؛ مەنالىق؛ جەزىبىلىك.

رەم [رم] (پ) قورقۇش، چۆچۈش، ھۈركۈش، ھۈركۈپ قېچىش:
رەم ئۇرما زەللىلى مەئرىفەتدىن ھەرگىز،
دەرۇنش دۇنيايى ساھىب خەير ئەيلەر.
ــ زەللىلى.
رەم ئەتمەك ــ چۆچۈپ قاچماق، چۆچىمەك، ھۈركىمەك؛
رەم بەرمەك ــ چۆچۈتمەك، ھۈركۈتۈپ قاچۇرماق؛
رەم قىلماق ــ «رەم ئەتمەك» كە قارالسۇن؛
رەم قىلىپ قاچماق ــ ھۈركۈپ قاچماق؛
رەم يېمەك ــ «رەم ئەتمەك» كە قارالسۇن.

رەمان [رمان] (پ) ھۈركۈگەن، ھۈركۈپ قاچقان:
ۋەھشەتىم دەشت ئۆزرە زاھىردۇر جۇنۇندىن ئانچەكىم،
ۋەھشكىم مەجنۇنغە رام ئىبردى، ئىبرۇر مەندىن رەمان.
ــ نەۋائى.

رەمە [رمه] (پ) توپ، پادا (ئادەملەر توپى، قوي پادىسى دېگەندەك)؛ گۇرۇھ، جەمئىيەت، خەلق:
مۇلك ئەھلىغە مېھرىبانلىغ ئەيلە،
ئانداقكى رەمەغە شۇبانلىغ ئەيلە.
ــ نەۋائى.

رەمەد [رمد] (ئە) كۆز ئاغرىقى:
قىلىپ نەرگىس ئۆز غۇنچەسىن بەيزەدار،
كى كۆزىنىدە ئىبردى رەمەددىن غۇبار.
ــ نەۋائى.

رەمەزان [رمضان] (ئە) توققۇزىنچى ئاي (ھىجرىيە يىلى ھېسابىدا)، رۇزا ئېيى:
چىراكىم خەير بىسيار ھاسىل ئولغايلار بۇ ئاي ئىچرە،
مۇبارەك رەمەزانىنك جابدۇغىدىن يېگى جان كەلمىش.
ــ شەۋقى.

رەمەق [رمق] (ئە) جان چىقىش ئالدىدىكى نەپەس، تىنىق، ئەڭ ئاخىرقى نەپەس:

ئوتخه تۈشسه مەھۇ ئولماي نېتكۈسى ناگاه قىل،
قايدا قالسۇن سوزىشى ئىشق ئىچره بۇ جاندىن رەمەق.
— ئەرشى.

رەمز [رمز] (ئە) [كۆپلۈكى: رۇمۇز] 1› ئىما، ئىشارەت، ئالامەت؛ ئۆزئارا كېلىشىلگەن يوشۇرۇن بەلگە، شىفىر:
خىلافى رەسم ئۈچۈن بۇ رەمزىدىن بولمىش كىشى ئاگەھ،
پەرىزادى پەرى ئاسىمىدىن تەئۈمز تاپقاي ۋەھ.
— ئەرشى.

2› كىنايە:
شوخنىڭ تەبئىدە چۇ دىققەت ئىدى،
رەمز ئىله نۇكتەئى دەقىق دېدى.
— نەۋائى.

3› مەخپىيەت، مەخپىيەتلىك:
كى ئىستەرمەن بۇ رەمزىڭ ئاشكارا،
مەنى ياردىكغه ئايغايسەن، نىگارا.
— ناقىس.

رەمل [رمل] (ئە) [كۆپلۈكى: رىمال] قۇم، قۇم بىلەن پال ئېچىش؛ پالچىلىق؛ رەمل مەشقى — پال ئېچىش ئۈچۈن قەغەزگە تۈرلۈك سىزىق ۋە نۇقتىلارنى سىزىپ مەشق قىلىش، پالچىلىق مەشقى.

رەممال [رمال] (ئە) پالچى، قۇم (تاش) بىلەن پال ئاچقۇچى.

رەموز [رموز] (ئە) ئىما — ئىشارەتلەر؛ «رەمز» گە قارالسۇن.

رەموزات [رموزات] (ئە) «رەمز» گە قارالسۇن.

رەمىدە [رميده] (پ) ھۇركۈگەن، چۆچۈگەن، قورققان؛ چۆچۈپ قالغان، قورقۇپ قالغان؛ ھۇركۈپ قاچقان؛
رەمىدە ئەيلەمەك — ھۇركۈتۈپ قاچۇرماق؛ چۆچۈتمەك؛
رەمىدە بولماق — يىراقلاشماق، قاچماق؛
رەمىدە خاتىر — خاتىرى، كۆڭلى پەرىشان؛
رەمىدە ھۇش — ھۇشىدىن ئايرىلغان، بىھۇش.

رەمىم [رميم] (ئە) كونا، ئەسكى، قەدىمكى؛ ئەسكىرىگەن، چىرىگەن:
كەتمەگەي مېھرىڭ مېنىڭ باشىمدىن، ئەي ھۇرى زەمان،
قىلسە بۇ گەردۇنى دۇن سۆڭەكلىرىمنى گەر رەمىم.
— قەلەندەر.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

ئەزمى رەسىم ـ چىرىگەن سۆڭەك.

رەنج [رنج] (پ) 1) مۇشەققەت، قىيىنچىلىق؛ مېھنەت:

سودىگەرکى يامبۇ بولسا نەچە تۈمەن،
بىرلەھزە يەتمەسە ئاڭا ھېچ رەنج ـ لەھەن.
ـــ سەبۇرى.

يار ۋەسلىن ئىزدەسەڭ قويغىل بۇ ئالەم لەززەتىن،
رەنجى چەكمەي گەنج تاپماي كىم سەفا بولدى دەرىغ.
ـــ شەۋقى.

2) زەخمەت؛ ئازاب، ئازار، دەرد، ئەلەم؛ ئاغرىق:

بۇ دەردنىڭ ھېچ دەۋاسى يوقتۇر.
بۇ رەنجنىڭ ھېچ شىفاسى يوقتۇر.
ـــ مۇللا سالىھ.

بەرمەگىل قولدىن قەنائەت گەنجىنى،
بولغۇسى ئول گەنجى رەنجىڭگە ئىلاج.
ـــ شەۋقى.

رەنج پەرۋەرد ـ مۇشەققەت بىلەن ئۆسكەن، كېسەلمەن؛
رەنج پەيماي ـ مۇشەققەت تارتقان، رەنجىگەن؛
رەنج پەيمۇدەلىغ ـ قىينالغانلىق، مۇشەققەت تارتقانلىق؛
رەنج تاپماق ـ قىينالماق، مۇشەققەت چەكمەك؛
رەنج فەرساي ـ قايغۇلاندۇرغۇچى، غەم ـ قايغۇغا سالغۇچى؛
رەنج فەرسۇد ـ جاپا ـ مۇشەققەتتىن ھارغان، دەرد ـ ئەلەمدىن ھالسىزلانغان؛
رەنج كۆرمەك ـ «رەنج تاپماق» قا قارالسۇن؛
رەنجگە سالماق ـ ئازار بەرمەك، خاپا قىلماق؛
رەنجۇ ئەلەم ـ دەرد ـ ئەلەم، جاپا ـ مۇشەققەت:

ماڭا مۇنچە رەنجۇ ئەلەم قىلغۇچە،
تومۇغدىن فۇزۇنراق سىتەم قىلغۇچە.
ـــ ئا. نىزارى.

رەنجۇ ئەنا ـ ئازاب ـ ئوقۇبەت، مېھنەت ـ مۇشەققەت، دەرد ـ ئەلەم؛
رەنجۇ تەئەب ـ كېسەللىك ۋە ھارغىنلىق:

مەن ئۆلسەم فەرەھلىك بىلە روز ـ شەب،
ساڭا يەتسە مۇنداقكى رەنجۇ تەئەب.
ـــ ئا. نىزارى.

رەنجۇ رىيازەت ـ دەرد ـ ئەلەم، جاپا ـ مۇشەققەت:

نېكىم تەقدىر بولسا، ئول بولار تەھقىق بىلگەيسىز،

ئېغرۇر مەڭگۈ جەدەل، رەنجۇ رىيازەت بارچە بەۋدە.
— بابىر.

رەنجۇ زەلەل — مۇشەققەت ۋە خارلىق؛
رەنجۇ مۇشەققەت — جاپا — مۇشەققەت، دەرد — ئەلەم:
يۈزلەنسەڭ ئەمنۇ فەراغەت غۇسسەۋۇ غەم بولدى دەفئ،
ئەيشۇ ئىشرەت قىلدىيۇ رەنجۇ مۇشەققەت قالمادى.
— بابىر.

رەنجۇ مېھنەت — غەم — غۇسسە، جاپا — مۇشەققەت، دەرد — ئەلەم:
ساڭا بولدى شامى ھەجرىڭ ئاقىبەت سۇبھى ۋىسال،
گەرچە تارتتىڭ، ئەي قەلەندەر، رەنجۇ مېھنەت بۇ كېچە.
— قەلەندەر.

رەنجى خۇمار — خۇمار ئاغرىقى:
ئۆلتۈرۈر ھەردەم مېنى مەي ئىچمەسەم رەنجى خۇمار،
مەن نېچۈك بولماي ھەمىشە كۆلبەئى خۇممار ئارا.
— مەشھۇرى.

رەنجى رەۋان — جان ئازابى؛
رەنجى زەخمەت — جاراھەت، زەخمەت ئاغرىقى، دەردى:
ۋا دەرىغا، بىر كۈنى كەلگەي كەمىنگاھىدىن ئۆلۈم،
جان ھەسارى تەنگە ئۇرغاي رەنجى زەخمەت بىر تەرەف.
— شەۋقى.

رەنجى ھادىس — تۈيۇقسىز بالا — قازانىڭ دەرد — ئەلىمى:
ۋەلى بىر ئۆمۈر، بۇ گۈلشەندىن ھەۋادىس،
قىلىپ جانسىغە ھىجران رەنجى ھادىس.
— قىدىرخان يەركەندى.

رەنجان [رنجان] (پ) رەنجىگەن:
ئەزاسىدىن بولۇپ ھەر خەيل رەنجان،
يەنە ھەق مەۋھىبەت ئەيلەپ يېڭى جان.
— نەۋائى.

رەنجە [رنجە] (پ) رەنجىگەن، قىينالغان، ئازابلانغان، سقىلغان؛ خاپا؛
رەنجە ئەيلەمەك — قىينالماق، ئازابلانماق؛
رەنجە قىلماق — «رەنجە ئەيلەمەك» كە قاراڭ.

رەنجۇر [رنجور] (پ) كېسەلمەن، دەردمەن؛ ئېزىلگەن؛ كېسەل، كۈچسىز، ماغدۇرسىز:
ھەبىسىڭ ھۇرمەتىدىن شەۋقى ئىمانىنى مەھكەم قىل،

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار كامبىرى

ئۆلەر ۋەقتىدە شەيتان غارەتىدىن قىلماغىل رەنجۇر.
— شەۋقى.

تاشىدۇر ھۇققەئى ياقۇت ئارا دۇر،
كۆرۈپ سېھھەت تاپار گەر بولسا رەنجۇر.
— خىرقەتى.

رەنجۇر بولماق — ئازابلانماق، قىينالماق؛ كېسەل بولماق، سقىلماق:
دېدى گۈل بىزدىن ئۆتكەن بولسا مەئۇزۇر،
مەنى بىچارەدىن كۆپ بولما رەنجۇر.
— خىرقەتى.

رەنجۇرلۇغ — كېسەللىك، بېمارلىق؛
رەنجۇر ئولماق — «رەنجۇر بولماق» قا قارالسۇن.
يار رەنجۇر ئولدى مەن ئاندىن داغى رەنجۇرراق،
ھالەتىم دىشۋاز، ئەي پەرۋاردىگارا، بول تەبىب.
— زەلىلى.

رەنجىدە [رنجىدە] (پ) رەنجىگەن، مۇشەققەت تارتقان، ئازاب چەككەن:
قەدىم رەنجىدە قىل كۆڭلۈم ئۈچۈن، ئەي يارىنىڭ ئوقى،
مېنىڭ بۇ ناتەۋان كۆڭلۈمگە چۈن دەرماندىن ئارتۇقسەن.
— بابىر.

رەھ [رە] (پ) يول، ئىز؛ «راھ I» گە قارالسۇن:
يەئنى تەرىقەت يولى تۇرفە رەھى مۇستەقىم،
ئاندا قەدەم راست قويكىم، خەتەرى بولماسا.
— زەلىلى.
ئىت كەبى تەلمۈرۈبان خاك رەھىڭ باش قويۇبان،
شەھى ئىقلىم ھەمە مۇھتاجۇ گەدايان يەڭلىغ.
— شەۋقى.

رەھ ئاۋەرد — 1) سوۋغا؛ 2) مەسلەك، ئۇسۇل؛
رەھ رەۋان — يولغا راۋان بولۇش، يۈرۈپ كېتىش:
ئالىپ رۇخسەت ئاندىن بولۇپ رەھ رەۋان،
بۇ مەجمۇئىغە تاپماق ئۈچۈن بىر مەكان.
— ئا. نىزارى، ن. زىيائى.

رەھا [رھا] (پ) خالاس بولغان، قويۇپ بېرىلگەن، بوشىتىلغان؛ قويۇپ بېرىش، بوشىتىش؛ ئازات، ئەركىن:
نىشانغە ئوقىنى رەھا ئەيلەگەي،
كۆڭۈل مەقسەدىنى ئەدا ئەيلەگەي.
— ئا. نىزارى.

دېدى: «پۇت ـ قولىنى قىلىڭلار رەھا،
كى ئەمرىمنى فىلھال كېتۈرسۇن بەجا».
ـــ ئا. نىزارى.

رەھبە [رحبە] (ئە) سەھنە، ئويۇن ـ كۈلكە جايى؛ سۆپا:
مەۋلانا شەرەفىددىن ئەلى يەزدىي ... بىر رەھبەدە ئولتۇرۇپ ئېر مىسلەر.
ـــ نەۋائى.

رەھبان [رهبان] (ئە) بۇتپەرەسلەر ئۇستازى، رەھبىرى، باشلىقى:
ئاندا نې رەھبان ئىدى نې بەرەھمەن،
لېك بارى بۇتلەر ئىدى سېمىتەن.
ـــ نەۋائى.

رەھبەر [رهبر] (پ) يول كۆرسەتكۈچى، يېتەكچى؛ ئۇستاز:
رىزا باشىنى سۇئالىڭغە ئەيلەسەڭ رەھبەر،
سۇئال ئىچىندە كۆتۈر سەرۇى قامەتىڭنى پات.
ـــ شەۋقى.

خەيرۇ شەررۇ رىزقۇ ئۇمرۇ خارۇ ئىززەت جۇملەسى،
شەۋقى بىلسەڭ ھەقدىن ئۆزگە ھېچ رەھبەردىن ئەمەس.
ـــ شەۋقى.

رەھدار [رەدار] (پ) يول ساقچىسى، يول نازارەتچىسى، يول كۈزەتچىسى.

رەھرەۋ [رەرو] (پ) يول يۈرگۈچى؛ مۇساپىر، «راھرەۋ» گە قارالسۇن:
نەچە تەشنە رەھرەۋنى سىيراب ئېتەر،
ئۇنىڭ سايەسىدە تېخى خاب ئېتەر.
ـــ زەلىلى.

رەھرەۋى جەھان پەيما ـ تېز يۈرگۈچى جاھانگەشتى؛
رەھرەۋى فەرزانە ـ دانىشمەن يولۇچى.

رەھزەن [رەزن] قاراقچى، يول توسار؛ «راھزەن» گە قارالسۇن:
كېلىپ تەگدى رەھزەن بوران ياكى چاڭ،
پۇلىن بەردى ئەمما قۇتۇلدى ئاغاڭ.
ـــ ئا. نىزارى، ن. زىيائى.

بۇ نېچۈك كۆز، بۇ نېچۈك تەرز، بۇ نېچۈك نازۇ نىگاھ،
ھەر بىرى يۈز كارۋانى ئەقلىنىڭدۇر رەھزەنى.
ـــ مەشھۇرى.

رەھشۇناس [رەشناس] (پ) يول تونۇيدىغان، بىلىدىغان؛ يول بىلگۈچى، يول تونۇغۇچى:
بولۇپ ئەنجۇم ئەھۋالىغە رەھشۇناس،

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

تەبىئەتلەرنى داغى ئەيلەپ قىياس.
— نەۋائى.

رەھ فىكەندە [رەفكندە] يولغا، يەرگە تاشلانغان.

رەھكاۋ [رەكاو] (پ) «راھرەۋ» گە قارالا.

رەھكۇب [رەكوب] (پ) يول باسقۇچى، يول يۇرگۈچى:
رەھكۇب بولماق — يول باسماق، يول يۈرمەك.

رەھگۇزار [رەكذار] (پ) 1› قاتناش يولى، كاتتا يول، ئادەملەر ئۆتۈشۈپ تۇرىدىغان يول؛ 2› يولۇچى، ئۆتكۈنچى.
دېمە كويىدا ھەر ساڑى ئاچىلغان نەرگىسى شەھلا،
سەرا سەر رەھگۇزارنى لەشكەرى نەززارە ياستانمىش.
— ئەرشى.

رەھگۇزەر [رەكذار] (پ) «رەھگۇزار» غا قارالا:
تەرىقەت ئەھلى بۇ كۈن بەرىلەر ئەجەب خەبەرى:
قەلەندەرانە ئۆتۈكلەر جەھان چۇ رەھگۇزەرى.
— زەلىلى.
ئۇشبۇ ئالەم گويىيا بىر رەھگۇزەر،
قىلماغىل زىنھار ئاڭا ئەندەك نەزەر.
— خەراباتى.

رەھل [رحل] (ئە) 1› ئەسۋاپ؛ يول (سەپەر) جابدۇقلىرى (يۈكى)؛ 2› سەپەرگە چىقىش؛ كۆچۈش؛ 3› ئوقۇش ۋاقتىدا كىتاب قويىدىغان تاختاي ئورۇندۇق.

رەھم I [رحم] (ئە) رەھىم، شەپقەت، جان كۆيدۈرۈش؛ ئىچىنىش:
رەھمسى كەلمەس غەرىبنىڭ ئاھىغە،
كىرگەلى قويماس رەقىب دەرگاھىغە.
— غەيرەتى.
رەھم ئەتمەك — «رەھم ئەيلەمەك» كە قارالا:
داغدىن جىسمىم ئارا ھەر ساڑى ئاچىلغان سۆڭەك،
كۆرسە، رەھم ئەتكەي كۈلۈمسۈپ، شاد ئولۇر ئول باغرى تاش.
— ئەرشى.
رەھم ئەھلى — قېرىنداشلار، رەھىمدىللار؛ جان كۆيەرلەر؛
رەھم ئەيلەمەك — رەھىم قىلماق؛ ئىچىنماق:
لۇتف ئېتىپ مىسكىن رىزائى ھالىغە رەھم ئەيلەگىل،
بىر نەزەر قىلساڭ ماڭا ھېچ يوقتۇر ئارمانىم مېنىڭ.
— رىزائى.
رەھم قىلماق — «رەھم ئەيلەمەك» كە قارالا:

ئىجابەتكە بولدى دۇئايىم قەبۇل،
ماڭا رەھىم قىلدى جەھان ئافەرىن.
— ئا. نىزارى، ن. زىيائى.

رەھىم II [رەھم] (ئە) بالايىاتقۇ:
رەھىم ئىچرە غىزا ھەم ئولكى مەئلۇم،
ھەۋايى دىلكۇشا ھەم ئولكى مەئلۇم.
— نەۋائى.

رەھمان [رەھمان] (ئە) رەھىم ـ شەپقەت قىلغۇچى، ئاللا:
يۇزىڭدە سۇرەتى رەھمانىنى كۆردۇم،
قاشىڭدە قاف ۋەل ـ قۇرئانىنى كۆردۇم.
— نەسىمى.
بەندە ئاجىزغە ئاغىر كەلتۈرسە مىزان پەللەسى،
ياخشى ئەئمال بىرلە شايەد زات رەھمانىمغە ئەرز.
— شەۋقى.

رەھمانى [رەھمانى] (ئە) خۇداغا، تەڭرىگە تېگىشلىك، خۇدانىڭ، خۇدادىن.

رەھمەت [رەھمت] (ئە) مەرھەمەت، مۇرۇۋۋەت؛ رەھىمەت، تەشەككۇر:
مۇھەييا ئەيلەگەيلەر ئانچۇنانكىم ئابۇ نېئىمەتدىن،
ئۇشۇل رەھىمەت ئىلە ماھى مۇبارەك رەمەزان كەلمىش.
— شەۋقى.
ئىلاھا، قىل مېنى رەھىمەت سىرىشتە،
سالىپ بوينۇمغە مېھرىڭ بىرلە رىشتە.
— خىرقەتى.

رەھمەتەن لىل ـ ئالەمىن — ئالەم ئۈچۈن رەھىمەت:
چۇن ۋۇجۇدى رەھمەتەن لىل ئالەمىن،
سەجدەگاھ بولدى ماڭا رويى زىمىن.
— خەراباتى.

رەھمەت شەرابى ـ ئىلتىپات، تەشەككۇر شەرابى:
بوستان ئىچىندە تۇرلى چەچەك ئەنجۇمەن قۇرۇپ،
رەھمەت شەرابى بىرلە بولۇپ مەست ھەر بىرى.
— سەيفى سەرايى.

رەھمەت قىلماق ـ شەپقەت قىلماق، مەرھەمەت قىلماق؛
رەھمەتىغە بارماق ـ «رەھمەتىغە ۋاسىل بولماق» قا قارالسۇن؛
رەھمەتىغە ۋاسىل بولماق ـ دۇنيادىن ئۆتمەك، قازا قىلماق؛
رەھمەتى ھەق ـ ھەقتائالانىڭ رەھمىتى، ئاللانىڭ مەرھەمىتى:
تەۋبە ئوت، رەھمەتى ھەق بىرلە ئوتۇن بارچە گۇناھ،

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

تەۋبە رەھمەت ئوتتىنىڭ شەرھىدە قىلسۇن نە ئىلاج.
— شەۋقى.

ئايەتنى رەھمەت — رەھىم قىلىش، مەرھەمەت قىلىش تۇغرىسىدىكى ئايەت:
نەسىب ئەتكىل، ئىلاھا، ئول پەرىغە ئەيش ئىلە ئىشرەت،
ئانىڭ ھەققىدە نازىل بولدى گويا ئايەتنى رەھمەت.
— قەلەندەر.

ئەھلى رەھمەت — رەھمەتكە لايىق كىشى:
ئىبرۇر تالىبغە تەڭ ئەيش ئولسا نېئمەت،
بارىغە شۇكر ئېتەر بىل ئەھلى رەھمەت.
— خىرقەتى.

دەريايى رەھمەت — مەرھەمەت دەرياسى:
شەفائەت بىرلە ھەق دەريايى رەھمەتدىن ئۈمىد ئەتسەڭ،
تەكەببۇر قىلماغىل شەۋقى ئۆزۈڭنى ئەيلەگىل مەئجۇز.
— شەۋقى

دۇرى رەھمەت — رەھمەت ئۇنچىسى، تەشەككۇر ئۇنچىسى:
ئەخىر ئىشقۇ فەنادىن بەقا ئىبرۇر ھاسىل،
ئۇلانسەلەر دۇرى رەھمەتكە ئاندا ئابى ھەيات.
— شەۋقى.

رەھمەتفەزاي [رحمت فزای] (ئە + پ) رەھىم — شەپقەتلىك؛ مەرھەمەت قىلغۇچى.

رەھمەتۇللاھ [رحمة الله] (ئە) رەھىمەتلىك، خۇدانىڭ رەھمىتىگە لايىق، مۆمىن (ۋاپات بولغان كىشى ھەققىدە):
ۋەئىدەئى لاتەقنەتۇمىن رەھمەتۇللاھىدىن ئۈمىد،
شەۋقى، نالان بولماغىل بەس فېئلى شەيتانىڭغە ھەيف.
— شەۋقى.

رەھن [رهن] (ئە) رەنە، گۆرۈ:
رەھن ئەتمەك — گۆرۈگە، رەنگە قويماق؛
رەھن ئەيلەمەك — «رەھن ئەتمەك» كە قارالسۇن.

رەھنەما [رهنما] (پ) يولباشلىغۇچى، يولباشچى، يول كۆرسەتكۈچى، يېتەكچى؛ رەھبەر، «راھنەما»غا قارالسۇن:
مېنى خەلق ئەيلەگەن قادىر خۇداسەن،
يولىن يوق ئەيلەگەنگە رەھنەماسەن.
— ناقىس.
تەلەبدە بولساڭ ئەگەر ياخشى رەھنەما ئۇچرار،
كۆڭۈلنىڭ زەڭگىنى ئاچغۇندەك ئاشنا ئۇچرار.
— شەۋقى.

رەھنەماي [رهنمای] (پ) «راهنەما» غا قارالسۇن.

رەھنەمۇن [رهنمون] (پ) يول كۆرسەتكۈچى، يېتەكچى؛ «راهنەمۇن» غا قارالسۇن:

تاپسۇ دانا مۇئەللىم زۇ فۇنۇنى،
جەمئى ئەھلى دانىش رەھنەمۇنى.

— ناقىس.

رەھنەۋەرد [رهنورد] (پ) يول يۈرگۈچى، يولۇچى، سايادەتچى، كەزگۈچى:

دېدىمكى، سۇرمە قىلاي گەردى رەھنەۋەردىگنى،
فىغانكى، تاپمادى كۆز تۇتىياغە گەردىگنى.

— نەۋائى.

رەھۋار [رەوار] (پ) تېز، راۋان:

ئول ئەشھەب گەردى پەست ئېردى رەھۋار،
نېچۈككىم بولسە غەلتان دۇررى شاھۋار.

— نەۋائى.

رەھىق [رهیق] (ئە) ساپ، سۈزۈك (تىنىق) مەي، ياخشى مەي.

رەھىل [رحیل] (ئە) 1) كۆچۈش، كېتىش؛ يولغا چىقىش؛ 2) ئۆلۈش؛
رەھىل ئاغاز قىلماق — كۆچۈشكە باشلىماق؛ كېتىشكە تەمشەلمەك؛
رەھىل ئەتمەك — كۆچمەك، كەتمەك؛ يولغا چىقماق؛
رەھىل تۇتماق — كۆچمەك، سەپەر قىلماق؛

رەھىلكوش [رحیل کوش] (ئە + پ) 1) يولۇچى؛ 2) يولغا سالغۇچى:

سۆز ناقەسىنىڭ رەھىلكوشى،
بۇ نەۋئ چېكەر ھۇدى خۇرۇشى.

— نەۋائى.

رەھىم [رحیم] (ئە) مەرھەمەتلىك؛ رەھىملىك، رەھىم قىلغۇچى، مېھرىبان؛ مېھرىبان ئاللا:

ئەگەر يەتسە شەھدىن ماڭا بۇ سىتەم،
رەھىم سەن بۇ بەندەڭغە قىلغىل كەرەم.

— ئا. نىزارى، ن. زىيائى.

ئىلاھا، رەھىم ئېتىپ ئەرشى دۇئاسىن مۇستەجاب ئەيلە،
رەھىمى رەھنەما سەنسەن، ماڭا قىل مەغفىرەت ئەرھەم.

— ئەرشى.

رەھىمەھۇللا [رحم الله] (ئە) ئاللا ئۇنى ئەپۇ قىلسۇن، كەچۈرسۇن، گۇناھىدىن ئۆتسۇن:

... ۋە مەۋلانا ئەبدۇسسەلام شىرازىي رەھىمە ھۇللاھكى،
ئول زەماننىڭ ماھىر ھەكىمى ۋە ھازىق تەبىبى ئېردى — بۇ
زەئىفغە مۇئالىج ئېردى.

— نەۋائى.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

رەۋ [رو] (پ) قوشما سۆز تەركىبىدە «يۈرگۈچى، كەزگۈچى» دېگەن مەنىلەرنى ئىپادىلەيدۇ:
رەھرەۋ — يول يۈرگۈچى، كەزگۈچى، ساياھەتچى.

رەۋا I [روا] (پ) 1 > لايىق، مۇناسىپ، ماس، مۇۋاپىق؛ 2 > چىقىرىش؛ 3 > يەتمەك، ئېرىشمەك؛
رەۋا ئەيلەمەك — مەقسەتكە يەتمەك (يەتكۈزمەك)، ئېرىشمەك (ئېرىشتۈرمەك)؛ ھەل قىلماق، ئاسانلاشتۇرماق:

مەيى لەبىدىن ئەگەر ئەيلەسەم رەۋا كامىم،
كى نەقد، جانۇ جەھاننى ئاڭا فىدا قىلايىن.
— ئەرشى.

مېنىڭ بۇ دەردىمە، يا رەب، دەۋاقىل،
ماڭا لۇتفۇڭ ئىلە ھاجەت رەۋا قىل.
— خىرقەتى.

رەۋا بولماق — لايىق كەلمەك؛ مۇمكىن بولماق؛
رەۋا تۇتماق — لايىق كۆرمەك، مۇناسىپ كەلمەك؛
رەۋا كۆرمەك — «رەۋا تۇتماق» قا قاراڭ:

بۇ گۇلشەندە مېنىڭ كۆڭلۈم خۇشى سەن،
نېچۈك مېھنەت رەۋا كۆرسەم ساڭا مەن.
— خىرقەتى.

رەۋا II [روا] (پ) «رەۋان» سۆزىنىڭ قىسقارتىلغان شەكلى يۈرگۈچى، ماڭغۇچى، كەتكۈچى.

رەۋاتىب [رواتب] (ئە) [بىرلىكى: راتبە] بەلگىلەنگەن ھەق؛ مائاش، نەپەقە.

رەۋاج [رواج] (ئە) 1 > ئېتىبار:

تاپماغاي ئېردى رەۋاجى قىسسەئى ئابى ھەيات،
زۇلمەت ئىچرە نەچچە يىل خىزرۇ سىكەندەر بولماسا.
— زەلىلى.

2 > قوللىنىۋاتقان پۇل؛ 3 > ئامال، چارە:

تاپالمام كېتەرنىڭ ئىلاجىنى ھەم،
بىلەلمەم تۇرارنىڭ رەۋاجىنى ھەم.
— ئا. نىزارى، ن. زىيائى.

رەۋاق [رواق] (پ) پىشايۋان؛ ئايۋان؛ راۋاق.

رەۋان I [روان] (پ) 1 > مېڭىش، يۈرۈش، كېتىش:

چىقىپ مەن بۇ يەردىن تاڭ ئاتغان زەمان،
يۈرۈپ ئەھلى تۇججار قاشىغە رەۋان.
— ئا. نىزارى، ن. زىيائى.

2› ئېقىش، تامچىلاش، تۆكۈلۈش (كۆز يېشى):
ناۋەكى ئىشقىڭ تېگىپ ئانداغ كۆڭۈل مەجرۇھدۇر،
ھەر قايان بولدى رەۋان ھەر قەترە قانىمدىن قىيان.
— ئەرشى.
3› دەرھال، دەررۇ، تىز؛ 4› سىلىق، سىپايە؛ 5› قىممەتلىك، قىممەتباھا.

رەۋان ئايتماق — پاساھەت بىلەن سۆزلىمەك، سىلىق ئېيتماق؛
رەۋان ئەتمەك — بىجا كەلتۈرمەك، ئورۇنلىماق؛
رەۋان ئەيلەمەك — «رەۋان ئەتمەك» كە قارالسۇن؛
رەۋان ئولماق — يۈرمەك، ماڭماق، يولغا چىقماق؛ 2› كەتمەك قايتماق؛
رەۋان قەد — خۇش قامەت، بوي — تۇرقى كېلىشكەن؛
رەۋان قىلماق — 1› ئەۋەتمەك، يولغا سالماق:
ئاتاسى بۇ قىزنىڭ ئىشىتكەن زەمان،
دېدى: ھەر شەھەرگە قىلىڭ خەت رەۋان.
— ئا. نىزارى، ن. زىيائى.
گەردى باد ئەيلەپ ۋۇجۇدۇمنى ئەدەم ۋادىسىدا،
كوھى غەم سەر مەنزىلى ساری رەۋان قىلغان فەلەك.
— ئا. نىزارى.
2› ئۇرماق، سالماق:
غەزەب بىرلە خەنجەرنى قىلدى رەۋان،
تېگىپ دالۇسغە، كېسىلدى چاپان.
— ئا. نىزارى.

رەۋان II [روان] (پ) جان، روھ؛ ھايات، تىرىكلىك.
رەۋان ئاسا — جاندەك، جانغا ئوخشاش؛
رەۋان بەخش — جان بېغىشلىغۇچى، روھلاندۇرغۇچى؛
رەۋان تاپماق — جان تاپماق، تىرىلمەك؛
رەۋانى پۇر ئەنۋار — نۇرلۇق، پاكىزە روھ؛
رەۋان كىرگۈزمەك — جانلاندۇرماق؛
رەۋانى ھەشمەت — ئۇلۇغلۇق، ھەشەمەتلىك، دەبدەبە.

رەۋان ئاسا [روان آسا] (پ) راھەتبەخش؛ ناھايىتى راۋان.
رەۋانە [روانه] (پ) «رەۋان I» گە قارالسۇن:
رەۋانە ئەيلەمەك — كۆز يېشى قىلماق، تۆكمەك، ئاققۇزماق.
رەۋانپەرۋەر [روان پرور] (پ) ھايات بەخش.
رەۋان سۇ [روان سو] ئېقىن سۇ.
رەۋانى [روانی] دەرھال، تىزدىن، تىز سۈرئەت بىلەن.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

رەۋايەت [روايح] (ئە) يېقىملىق، خۇشپۇراق ھىدلار؛ «رايىھە» گە قارالسۇن.

رەۋەندە [روندە] (پ) 1) يۇرگۈچى، كەزگۈچى؛ كەتكۈچى؛ 2) مۇساپىر؛ 3) خەت توشۇغۇچى؛ چاپارمەن.

رەۋەندەئى سەما — ئاسمان كېزەر.

رەۋزە [روضە] (پ) 1) باغ، باغچا؛ گۈلشەن؛ 2) جەننەت:

ئىقامەت چۈنكى قىلدىڭ، بابىرا، ئول ھۇر كويىدا،
مەقامىڭ رەۋزەدىن ئەئلا، ئۆزۈڭ رىزۋاندىن ئارتۇقسەن.
— بابىر.

3) قەبرە، مازار، زىيارەتگاھ:

رەۋزەسىدە تەئبىيە قەندەلى نۇر،
رەۋشەن ئەيلەپ مىسلى تەجەللى زۇھۇر.
— زەلىلى.

4) باب، بۆلۈم، پەسىل.

رەۋزە بوستانى — جەننەت بوستانى؛

رەۋزە پاك — مۇقەددەس مەقبەرە، پاك قەبرە؛

رەۋزە مانەند — گۈلباغ، جەننەتتەك؛

رەۋزەئى جان — جان گۈلشىنى؛

رەۋزەئى جەننەت — جەننەت بېغى:

سۆيۈنۈپ دەرمەن ئانىڭكىم رەۋزەئى جەننەتدۇرۇر،
دەۋزەخ ئەر ئىچىندە بولسام لەئلى رەخشانىم بىلە.
— قەلەندەر.

رەۋزەئى جىنان — جەننەت باغلىرى؛

رەۋزەئى خەزرا — ياپ — يېشىل باغ، يېشىل بوستان؛

رەۋزەئى خۇلد — ئەبەدىي جەننەت، دائىم كۆكلەپ تۇرىدىغان باغ؛

رەۋزەئى دارۇل - بەقا — «رەۋزەئى خۇلد» قا قارالسۇن.

رەۋزەئى رۇھ ئەفزا — دىلنى شاتلاندۇرغۇچى باغ؛ جان بېغىشلىغۇچى گۈلشەن؛

رەۋزەئى رىزۋان — «رەۋزەئى جىنان» غا قارالسۇن:

مەگىز يا رەۋزەئى رىزۋانمىدۇر بۇ؟
ئاغىز يا غۇنچەئى خەندانمىدۇر بۇ؟
— ئاتايى.

رەۋزەئى زەركار — ئالتۇن بېزەكلىك بىنا؛

رەۋزەئى فىردەۋس — جەننەت بېغى:

رەۋزەئى فىردەۋس ئىچرۇر ھەرقانچە كىم راھەت سۈرىشت،
يوقتۇرۇر مەشھۇرىدا جۇز ئارزۇيى ۋەسلى يار.
— مەشھۇرى.

رەۋزەئي نەزم ـ شېئىرىيەت ببخى، نەزم گۈلشىنى؛
رەۋزەئى ئىرەم ـ ئىرەم ببخى (ئەپسانۋىي گۈزەل بىر باغنىڭ نامى).

رەۋزەن [روزن] (پ) تۆشۈك؛ تۆڭلۈك؛ دەردىزە:

قىلىپدۇرمەن دىلۇ جانىم نىساردىڭ،
تېنىمنى قىلدى رەۋزەن نىش خاردىڭ.
ـــ خىرقەتى.

رەۋزەن ئەيلەمەك ـ تەشمەك، تۆشۈك ئاچماق؛ دەردىزە ياكى تۆڭلۈك ئاچماق؛

رەۋزەن ـ رەۋزەن ـ ئۆتمىتۆشۈك؛

رەۋزەن ئۆزرە رەۋزەن ـ ئۆتمىتۆشۈك، تۆشۈك ئۇستىگە تۆشۈك.

رەۋزەنە [روزنه] (پ) 1) «رەۋزەن» گە قارالسۇن؛ 2) ئۈزۈم بارىڭغا ئىشلىتىلىدىغان بادرا.

رەۋشەن [روشن] (پ) 1) روشەن، يورۇق، يارقىن؛ 2) سۈزۈك، غۇبارسىز، پاك؛ 3) غەمسىز؛ شات ـ خورام:

چىراغى تىيرە ئولسە ياغ قۇيماق،
كېلىپ رەۋشەن قىلىپ ئورنىغە بارماق.
ـــ خىرقەتى.

رەۋشەن ئەتمەك ـ بىزەك بەرمەك، زىننەتلىمەك؛
رەۋشەن ئەيلەمەك ـ مەلۇم قىلماق، ئاشكارىلماق؛
رەۋشەن چىراغ ـ نۇر چاچقۇچى؛ پەيز بەرگۈچى؛
رەۋشەن دىل ـ پاك قەلب؛ ئوچۇق كۆڭۈل؛
رەۋشەن قىلماق ـ يورۇتماق؛
رەۋشەن گۇۋاھ ـ ئوچۇق دەلىل؛
رەۋشەن ئولماق ـ نۇرلانماق، روشەنلەشمەك، پارلىماق.

رەۋشەن راي [روشن راى] (پ) مۇتەپەككۇر، دانا، پىكرى رەۋشەن.

رەۋشەن رەۋش [روشن روش] (پ) گۈزەل ئەخلاقلىق، شان ـ شەرىپىگە داغ تەككۈزمىگەن.

رەۋنەق [رونق] (ئە) 1) جىلۋە قىلىش، يالتىراش، پارلاش؛ 2) كۆركەم، گۈزەل؛

مەي ئىچەردە گۈل ۋەقتى رەۋنەقى چەمەن ياخشى،
تازە بولدى ھەر مەجلىس شەمئى ئەنجۈمەن ياخشى.
ـــ زەلىلى.

3) روناق، راۋاج، تەرەققىيات:

گۈلىستانى چەمەندە رەۋنەقى ئابى تەراۋەت يوق،
تەرەننۇم ئەيلەگەيمۇ بۇلبۇلى باغى خىتا ئاخىر.
ـــ زەلىلى.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

رەۋنەق تاپماق ـ تەرەققى قىلماق، يۈكسەلمەك، يۇقىرىغا ئۆرلىمەك، راۋاجلانماق، روناق تاپماق؛
رەۋنەقلىق ـ كۆركەملىك، گۈزەللىك.

رەۋھ [روح] (ئە) ئارام، راھەت.

رەۋىش [روش] (پ) 1 > يولىيورۇق؛ 2 > ئادەت، قىلىق، مىجەز:
كىچىك ـ چوڭغە مۇنداغ رەۋىش خۇب ئەمەس،
ئىشىتمەي سۆزۈمنى ساڭا ئەرزىمەس.
ـــ ئا. نىزارى، ن. زىيائى.
3 > رەسمى ـ يوسۇن، قائىدە:
قىلىپ ئىشلارىمدا ئول ئاگاھلىق،
ئۆتۈپ بۇ رەۋىشدە شەھەنشاھلىق.
ـــ ئا. نىزارى، ن. زىيائى.
4 > ئىش:
ئېرۇر ئالتىنچى ھازىرلىق بۇئىشدە،
رىزا جويەندەلىقدۇر ھەر رەۋىشدە.
ـــ خىرقەتى.

رەئد [رعد] (ئە) 1 > چېقىن ـ چاقماق ئاۋازى؛ گۈلدۈرماما:
ياقام يىرتىپ، كۆكس تىرناپ، ساچىپ ئوت سوزى جانىمدىن،
گەر ئۆلسەم رەئد يەڭلىغ مەنئى فەرياد ئەتمەدىڭ ھەرگىز.
ـــ گۇمنام.
2 > ئوت چاچقۇچى قورال؛ توپ.
رەئد ئەسبابى ـ ئوت چاچقۇچى قورال، توپ؛
رەئد تاشى ـ ئوت ئاتقۇچى قورالنىڭ تېشى، ئوقى؛
رەئد يايى ـ ئوت ئاتقۇچى قورالنىڭ يايى.

رەئس [رأس] (ئە) باش، باشلىق.
رەئسەن ـ بەرەئس ـ باشمۇ ـ باش؛ تەڭ.

رەئشە [رغشە] (ئە) تىترەك، لەرزە.
رەئشە قىلماق ـ تىترەتمەك، لەرزىگە كەلتۈرمەك.

رەئفەت [رأفت] (ئە) مېھرىبانلىق، غەمخورلۇق، خەيرىخاھلىق، دوستلۇق؛ ھېسسىداشلىق:
ماڭا مەئلۇم ئولدى ئانىڭ ھىممەتى،
كۆڭۈلگە پەدىدار ئولۇپ رەئفەتى.
ـــ ئا. نىزارى، ن. زىيائى.

رەئنا [رغنا] (ئە) 1 > گۈزەل، چىرايلىق، يېقىملىق؛ زىيبا، زىننەتلىك:
دىلبەرىم، سەندەك جەھاندە ھېچكىم رەئنا ئەمەس،

فۇرقەتىگدە ھېچكىم مەندەك ساڭا شەيدا ئەمەس.
— نەۋبەتى.

2) بىر خىل گۈلنىڭ نامى:
ئەبرۇ ئەنبەرۇ رەئنايۇ سەۋسەن،
خوخاگۈل، ياسۇمەن ھەم مىسلى گۈلشەن.
— خىرقەتى.

رەئنايي جەھان — جاھان گۈزىلى:
كى رەئنايى جەھان مەئشۇق ۋەسلىدىن ئۇمىد ئەتكەچ،
قىزىلگول ئەشكى خۇندىن سەفھە رۇخسارىغە قان پەيدا.
— شەۋقى.

رەئنايي خوتەن — خوتەن گۈزىلى:
خىتا ئىقلىمى گەرچە مۇرغىزارى ھۇسن دەيدۇرلار،
كى رەئنايى خوتەنغە، ئەي كۆڭۈل، قىلمە تەقابۇل سەن.
— زەلىلى.

رەئنا سەفەتلىك — خۇشپېچىملىق، گۈزەللىك، زىيبالىق؛ يېقىملىق؛
رەئنا قەد — گۈزەل قامەت، سەۋرى قەد.
قىلىپ رەئنا قەدىڭ يادىن سەھەردە ئانچە يىغلارمەن،
كۆزۈمنىڭ جويىبارى ئىچرە سەرۋى نارۋەن بولدى.
— سەككاكى.

رەئنالىغ — خۇشقامەتلىك، گۈزەللىك؛ يېقىملىق؛ مەغرۇرلۇق؛
رەئنالىغ قىلماق — ئۆزىنى خۇشقامەت قىلىپ كۆرسەتمەك؛
رەئنالىق — «رەئنالىغ» قا قارالسۇن؛
رەئنا نىھال — گۈزەل قامەت، خۇش قامەت.

رەئىس [رئيس] (ئە) باش؛ باشلىق، سەردار؛ بىر دۆلەتكە ياكى بىرەر جەمئىيەتكە رىياسەتچىلىك قىلغۇچى:
ئەكابىر رەئىسلەر چىقىپ سەيرىگە،
ئويۇن تۇزدى باقماي شەرۇ خەيرىگە.
— ئا. نىزارى، ن. زىيائى.

رەئىسي شەرىف — ئەزىز رەئىس، شەرەپلىك رەئىس:
تۇتۇپ جامى زەررىن رەئىسى شەرىف،
قويۇپ ئالدىمىزغا غىزايى لەتىف.
— ئا. نىزارى، ن. زىيائى.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

